

Monitor de Bibliotheek op school

Landelijke analyse informatievaardigheden

Aandacht voor informatievaardigheden op basisscholen neemt toe

In het basisonderwijs is het aantal scholen met een specifieke verantwoordelijke voor informatievaardigheden de afgelopen drie jaar iets toegenomen. Ook hebben nu op iets meer scholen leerkrachten recent scholing over informatievaardigheden gevolgd dan in 2014. Duidelijk meer basisschoolbibliotheken voldoen nu aan de norm voor het aandeel informatieve boeken. Leerkrachten van groep 5-8 zijn tussen 2014 en 2016 veel vaker expliciet aandacht gaan geven aan informatievaardigheden, laten daarbij meer vaardigheden aan bod komen en hanteren bovendien een bredere en meer geïntegreerde didactische aanpak. Voor leerlingen zijn boeken minder gangbaar geworden als bron van informatie en het internet via de smartphone nog gangbaarder. Basischoolleerlingen controleren iets vaker wie iets op internet heeft gezet en of de informatie niet te oud is.

Op vmbo-scholen in de Monitor zijn de activiteiten van mediathecarissen met leerlingen en docenten rond informatievaardigheden tussen 2015 en 2016 toegenomen. Het aandeel bibliotheken op vmbo-scholen dat aan de norm voor informatieve boeken voldoet is echter gedaald en verder zijn de ontwikkelingen in het vmbo de afgelopen twee jaar beperkt, zowel voor docenten als voor leerlingen.

Oudere leerlingen zoeken informatie (nog) vaker op internet

Zowel op de basisschool als op het vmbo zeggen leerlingen in hogere leerjaren vaker dat zij de informatie die zij zoeken, bijvoorbeeld voor een werkstuk, vaak of altijd kunnen vinden. In het algemeen worden oudere leerlingen ook 'informatievaardiger'. Het percentage leerlingen dat informatie vaak of altijd (ook) op internet zoekt, op een computer, tablet of smartphone, stijgt zowel in het basisonderwijs als in het vmbo gestaag met de leerjaren.

Jongens zeggen informatie vaker zonder hulp te kunnen vinden, meisjes gebruiken meer bronnen en geven informatie vaker in eigen woorden weer

Meisjes gebruiken meer bronnen om informatie te zoeken dan jongens, vragen vaker aan anderen waar zij informatie kunnen vinden, schrijven vooraf vaker op wat zij al weten en geven achteraf informatie vaker in eigen woorden weer dan jongens. Wel zeggen jongens iets vaker te controleren wie informatie wanneer op internet heeft gezet. Jongens zeggen vaker de informatie die zij zoeken 'altijd' zonder hulp te kunnen vinden dan meisjes. Deze verschillen gelden zowel voor het basisonderwijs als voor het vmbo.

Meer aandacht voor vaardigheden bij expliciete leerlijn op basisschool

Op basisscholen met een leerlijn informatievaardigheden, laten leerkrachten de vaardigheden vaker en breder aan de orde komen. Leerlingen van leerkrachten die vaker aandacht geven aan informatievaardigheden, lukt het iets vaker zonder hulp de informatie te vinden die zij zoeken.

Colofon

Auteur

DESAN Research Solutions: Jannes Hartkamp

In opdracht van

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door de samenwerking van Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek binnen het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de auteurs en opdrachtgevers worden veelevoudigd of openbaar gemaakt.

Voorwoord

Sinds 2012 wordt de Monitor de Bibliotheek *op school* (MdBos) in het basisonderwijs uitgevoerd. In 2014 is daar de Monitor voor het voortgezet onderwijs bijgekomen, in 2015 de Monitor BoekStart in de kinderopvang. Deze monitor wordt, in opdracht van Kunst van Lezen (samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek), inhoudelijk samengesteld door onderwijsbureau Sardes en technisch uitgevoerd door onderzoeksbureau DESAN Research Solutions. Via een online rapportageportal, pdf's en een grafiekgenerator kunnen scholen en kinderopvanglocaties, gemeenten, provincies en bibliotheken hun eigen resultaten en de landelijke resultaten bekijken. Dit biedt hun de mogelijkheid om actief aan de slag te gaan met leesbevordering en informatievaardigheden. Daarnaast wordt door DESAN voor elk onderwijsniveau jaarlijks een landelijke analyse gerapporteerd die zich vooral richt op ontwikkelingen, verschillen tussen groepen leerlingen (bijvoorbeeld naar geslacht en leerjaar) en verbanden tussen leesbevorderingsactiviteiten en leesplezier en leesgedrag van leerlingen.

De vragenlijsten voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs bevatten specifieke vragen over informatievaardigheden. Dit jaar is hiervoor, in opdracht van de Koninklijke Bibliotheek, voor het eerst een landelijke analyse uitgevoerd. De resultaten van die analyse worden in dit rapport beschreven.

Amsterdam, juni 2017

Jannes Hartkamp
DESAN Research Solutions

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Achtergrond	7
1.2	Methode en respons	7
1.3	Leeswijzer	8
2	Basisonderwijs - ontwikkelingen	11
2.1	Ontwikkelingen leesconsulenten	11
2.2	Ontwikkelingen leerkrachten	13
2.3	Ontwikkelingen leerlingen	17
3	Basisonderwijs - verschillen tussen groepen leerlingen	21
3.1	Leerjaar	21
3.2	Geslacht	24
4	Basisonderwijs - verbanden	27
4.1	Leerlijn, mediaplan en verantwoordelijke informatievaardigheden – verband met activiteiten leerkrachten	27
4.2	Leerlijn, mediaplan en verantwoordelijke informatievaardigheden – verband met antwoorden leerlingen	28
4.3	Activiteiten leerkrachten – verband met antwoorden leerlingen	28
5	VMBO - ontwikkelingen	31
5.1	Ontwikkelingen bibliotheekmedewerkers	31
5.2	Ontwikkelingen leerkrachten	34
5.3	Ontwikkelingen leerlingen	38
6	VMBO - verschillen tussen groepen leerlingen	43
6.1	Leerjaar	43
6.2	Geslacht	46
7	VMBO - verbanden	49
7.1	Verantwoordelijke informatievaardigheden en activiteiten medewerkers openbare bibliotheek – verband met activiteiten leerkrachten	49
7.2	Mediaplan, verantwoordelijke informatievaardigheden en activiteiten mediathecarissen en medewerkers openbare bibliotheek – verband met antwoorden leerlingen	50

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Monitor de Bibliotheek *op school* - basisonderwijs en voortgezet onderwijs bevat een unieke schat aan data. De resultaten worden in verschillende rapportages (digitaal en in pdf) teruggekoppeld op het niveau van de deelnemende scholen, bibliotheken, gemeenten en provincies. Daarbij worden als referentie ook landelijke resultaten gepresenteerd. Bovendien worden op basis van een uitgebreide analyse van de data ook verdiepende landelijke rapportages samengesteld.

De vragenlijsten van de Monitor voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs bevatten, sinds 2014, een reeks specifieke vragen over informatievaardigheden. De monitorcoördinatoren van de bibliotheken kunnen aangeven of deze vragen voor de betreffende school moeten worden gesteld. Voor het eerst is nu ook voor deze vragen een verdiepende landelijke analyse uitgevoerd, voor de metingen in het basisonderwijs en vmbo over 2014, 2015 en 2016. De analyse richt zich onder andere op ontwikkelingen bij scholen, leerkrachten en leerlingen en op verschillen tussen bijvoorbeeld jongens en meisjes en jongere en oudere leerlingen. Bij de analyse zijn de gegevens uit verschillende vragenlijsten gecombineerd.

1.2 Methode en respons

De data waarop deze landelijke analyse is gebaseerd, zijn afkomstig uit de laatste drie metingen die DESAN Research Solutions namens Kunst van Lezen en de Koninklijke Bibliotheek in het kader van de Monitor de Bibliotheek *op school* (MdBos) in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs heeft uitgevoerd. De data wordt verkregen via online vragenlijsten die door drie doelgroepen worden ingevuld: leerlingen, docenten¹ en leesconsulenten/bibliotheekmedewerkers.

De monitorcoördinatoren van bibliotheken geven in de portal van de Monitor MdBos op welke scholen meedoen aan de monitor. Zij geven aan wie de bibliotheekmedewerker op de school is en nodigen deze uit om 1) een vragenlijst in te vullen en 2) aan te geven welke docenten gaan deelnemen aan het onderzoek bij de betreffende school. De bibliotheekmedewerkers en de docenten ontvangen een uitnodiging met een link naar de voor hen bestemde vragenlijst. Vervolgens ontvangt de docent of een leerlingcoördinator een link naar de vragenlijst voor de leerlingen. De docent of leerlingcoördinator zorgt er vervolgens voor dat (zo veel mogelijk) leerlingen de vragenlijst invullen.

De Monitor de Bibliotheek *op school* is zowel voor het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs de afgelopen jaren enorm in volume gegroeid. Onderstaande tabel laat voor de afgelopen drie metingen eerst de respons per jaar per doelgroep zien en daaronder welk deel daarvan, op aangeven van de monitorcoördinator, ook de vragen over informatievaardigheden heeft gekregen (Tabel 1).

¹ In het basisonderwijs wordt de term leerkracht gebruikt.

Tabel 1 Aantal deelnemers MdBos per meting, 2014 - 2016

	2014	2015	2016
Basisonderwijs			
Leerlingen (groep 5-8)	75.933	99.936	112.413
Docenten (groep 5-8)	4.496	5.907	6.766
Bibliotheekmedewerkers	1.001	1.272	1.447
<i>van wie Informatievaardigheden:</i>			
Leerlingen (groep 5-8)	56.820 (75%)	87.285 (87%)	93.314 (83%)
Docenten (groep 5-8)	3.351 (75%)	5.188 (88%)	5.697 (84%)
Bibliotheekmedewerkers	740 (74%)	1.119 (88%)	1.193 (82%)
Voortgezet onderwijs			
Leerlingen	1.550	6.332	10.968
Docenten	101	363	674
Bibliotheekmedewerkers	13	36	47
<i>van wie Informatievaardigheden:</i>			
Leerlingen	1.304 (84%)	5.768 (91%)	9.126 (84%)
Docenten	81 (80%)	307 (85%)	576 (86%)
Bibliotheekmedewerkers ²	13 (100%)	36 (100%)	47 (100%)

1.3 Leeswijzer

In dit rapport worden de resultaten van de antwoorden op de vragen over informatievaardigheden van leerlingen, leerkrachten en leesconsulenten/bibliotheekmedewerkers geanalyseerd. Hoofdstuk 2 tot en met 4 betreffen het basisonderwijs, hoofdstuk 5 tot en met 7 het vmbo. Daarbij worden in Hoofdstuk 2 ontwikkelingen besproken voor de drie doelgroepen in de afgelopen drie meetjaren. In Hoofdstuk 3 worden vergelijkingen gemaakt tussen jongens en meisjes en de opeenvolgende leerjaren in het basisonderwijs. In Hoofdstuk 4 wordt gekeken naar verbanden tussen de gegevens van leesconsulenten (bijvoorbeeld of er een expliciete leerlijn informatievaardigheden is op school), de activiteiten van de leerkrachten en de antwoorden van de leerlingen. In Hoofdstuk 5, 6 en 7 komen vervolgens dezelfde onderwerpen voor het vmbo aan de orde.

² De bibliotheekmedewerkers krijgen de vragen over informatievaardigheden altijd.

Selectie

In de analyse zijn uitsluitend data meegenomen van de afgelopen drie metingen van scholen die deelnamen aan de vragen over informatievaardigheden, conform de opgave van de monitorcoördinator. De vragen worden in het basisonderwijs alleen gesteld voor groep 5 en hoger. Leerlingen uit lagere groepen zijn daarom overal buiten beschouwing gelaten.³ In het voortgezet onderwijs zijn alleen gegevens meegenomen voor het vmbo, exclusief praktijkonderwijs. Waar een nadere selectie is gemaakt, is dit aangegeven in de tekst.

Afronding

De cijfers in dit rapport zijn ongewogen. Alle percentages zijn afgerond tot hele getallen. Dientengevolge is de som van de percentages niet altijd exact 100. Tenzij anders vermeld, zijn respondenten die een bepaalde vraag niet hebben beantwoord ('weet niet/geen antwoord') niet meegenomen in de centering.

Significantie

In het rapport genoemde verschillen (tussen metingen of tussen groepen binnen een meting) zijn significant⁴, tenzij anders wordt vermeld. Significant betekent dat een verschil waarschijnlijk niet toevallig is, oftewel dat een verschil niet wordt veroorzaakt door de toevallige marges ('betrouwbaarheidsintervallen') in elke uitkomst bij een onderzoek onder een steekproef.

³ Ook de relatief kleine groep leerlingen en docenten 'middenbouw' en 'bovenbouw' zijn buiten beschouwing gelaten.

⁴ $p < .05$: de waarschijnlijkheid dat een gevonden verschil toevallig is, is kleiner dan 5 procent.

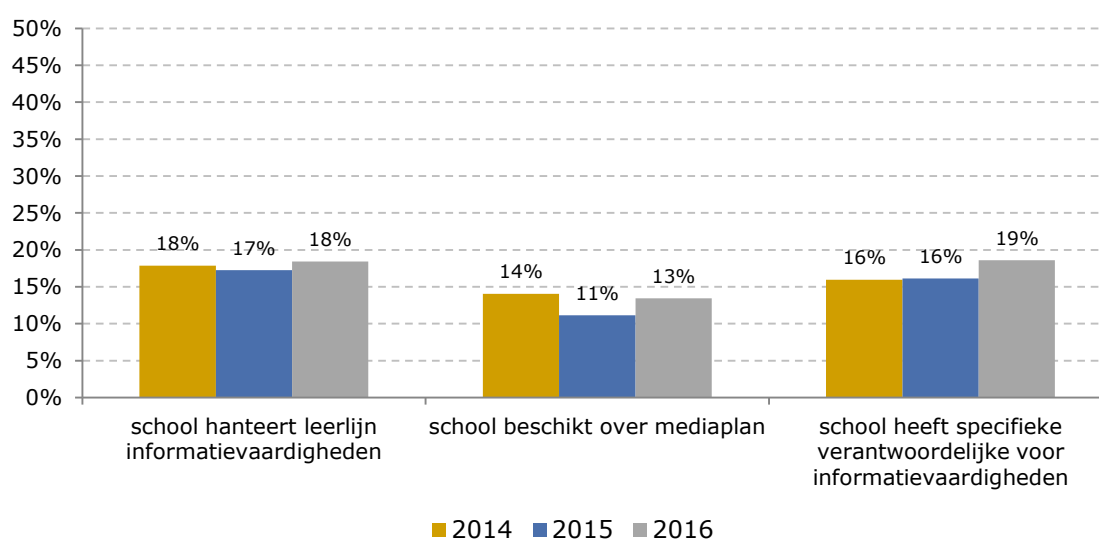
2 Basisonderwijs - ontwikkelingen

Het aantal scholen in het basisonderwijs met een specifieke verantwoordelijke voor informatievaardigheden is sinds 2014 iets (niet significant) toegenomen. Datzelfde geldt voor het aantal scholen waar leerkrachten van groep 5-8 recent scholing over informatievaardigheden hebben gevolgd. Wel significant is de stijging van het aantal schoolbibliotheken waar het aandeel informatieve boeken voor groep 5-8 voldoet aan de norm van minstens 30 procent van de collectie. Leerkrachten van groep 5-8 zijn tussen 2014 en 2016 veel vaker expliciet aandacht gaan geven aan informatievaardigheden, laten daarbij meer vaardigheden aan bod komen en hanteren bovendien een bredere en meer geïntegreerde didactische aanpak. Voor leerlingen zijn boeken minder belangrijk geworden als bron van informatie en het internet via de smartphone belangrijker. Verder valt op dat leerlingen iets vaker controleren wie iets op internet heeft gezet en of de informatie niet te oud is.

2.1 Ontwikkelingen leesconsulenten

Bijna een vijfde van de scholen hanteert, volgens de leesconsulent van de bibliotheek, een leerlijn informatievaardigheden, met expliciete doelen voor verschillende jaargroepen (18%). Ruim een tiende van de scholen beschikt over een mediaplan (13%) en op bijna een vijfde van de scholen is iemand specifiek verantwoordelijk voor het onderwerp informatievaardigheden (19%). Op het laatste punt lijkt sprake van een stijging, maar deze is niet significant (Grafiek 1).⁵

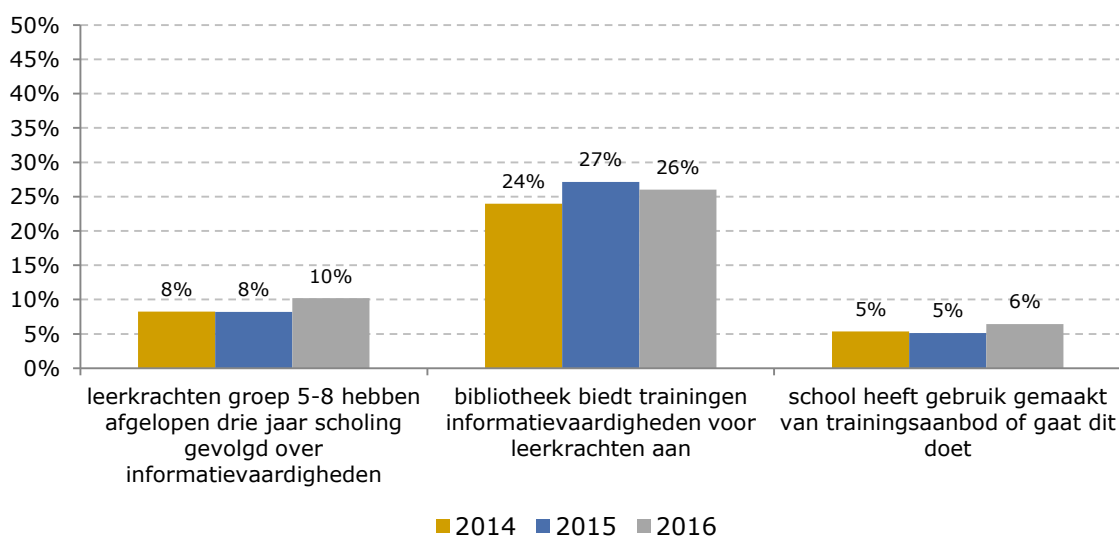
Grafiek 1 Ontwikkelingen leerlijn, mediaplan en verantwoordelijke informatievaardigheden

⁵ Verschillen in de resultaten zijn bij leesconsulenten veel minder snel significant dan bij leerkrachten en leerlingen, omdat het aantal respondenten bij leesconsulenten veel lager is (zie Tabel 1).

In 2016 hadden op tien procent van de scholen de leerkrachten van groep 5 en hoger de afgelopen drie jaar scholing gevolgd over informatievaardigheden. Dit is iets hoger dan in 2014 en 2015, maar niet significant. Ook het percentage bibliotheken dat scholen trainingen informatievaardigheden voor leerkrachten aanbiedt (26% in 2016) en het percentage scholen dat gebruik maakt of wil gaan maken van een dergelijk aanbod (6% in 2016) is niet duidelijk anders dan bij de voorgaande twee metingen (Grafiek 2).

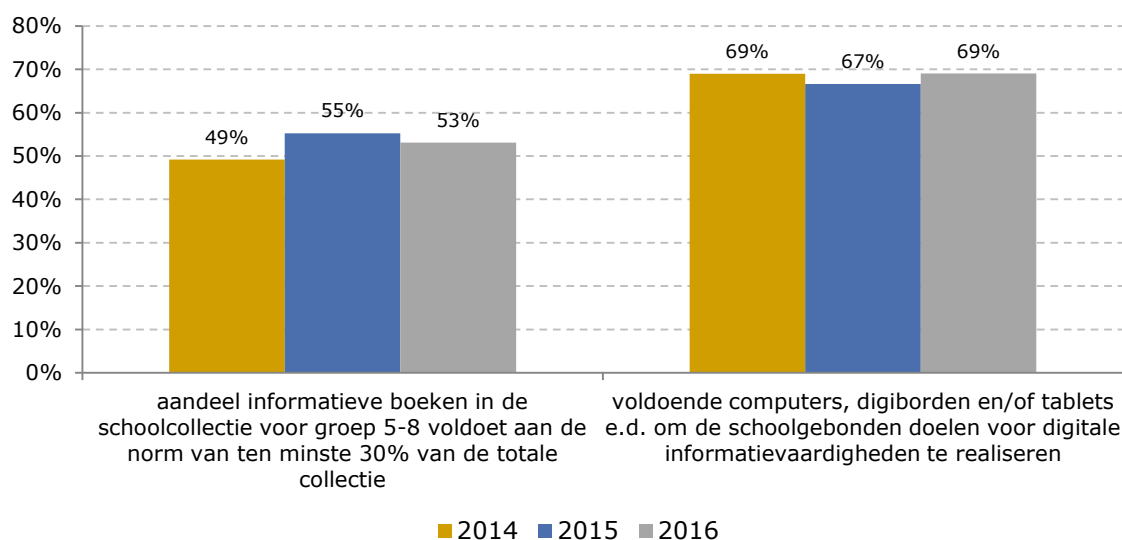
Grafiek 2 Ontwikkeling scholing leerkrachten in informatievaardigheden⁶

Volgens de leesconsulenten voldoet op iets meer dan de helft van de scholen het aandeel informatieve boeken voor groep 5-8 aan de norm van ten minste 30 procent van de totale collectie (53%). Dit is een duidelijke stijging ten opzichte van 2014 (49%). Ruim twee derde van de scholen beschikt over voldoende computers, digiborden en/of tablets en dergelijke instrumenten om de schoolgebonden doelen voor digitale informatievaardigheden te realiseren (69%). Hierin is geen duidelijke ontwikkeling te zien (Grafiek 3).

⁶ Op de vraag 'Hebben de leerkrachten van groep 5-8 recent (niet langer dan drie jaar geleden) scholing gevolgd over informatievaardigheden?' zegt in 2016 10% van de leesconsulenten 'ja', 51% 'nee' en 39% 'weet niet'. Het werkelijke percentage 'ja' zal dus iets hoger liggen. Bij de vraag of de school gebruik heeft gemaakt van het aanbod van de bibliotheek in trainingen, is het antwoord op 'nee' gezet als de bibliotheek het niet aanbiedt. Van de scholen die het aangeboden krijgen, maakt in 2016 een kwart (24%) er gebruik van.

Grafiek 3 Voldoende informatieve boeken en computers, digiborden en tablets?⁷

2.2 Ontwikkelingen leerkrachten

Bij de leerkrachten basisonderwijs die de vragen over informatievaardigheden hebben gekregen is de verdeling over de leerjaren in de drie opeenvolgende metingen zeer gelijkmatig en stabiel (Tabel 2). Ontwikkelingen in de resultaten kunnen hierdoor dus niet worden vertekend.

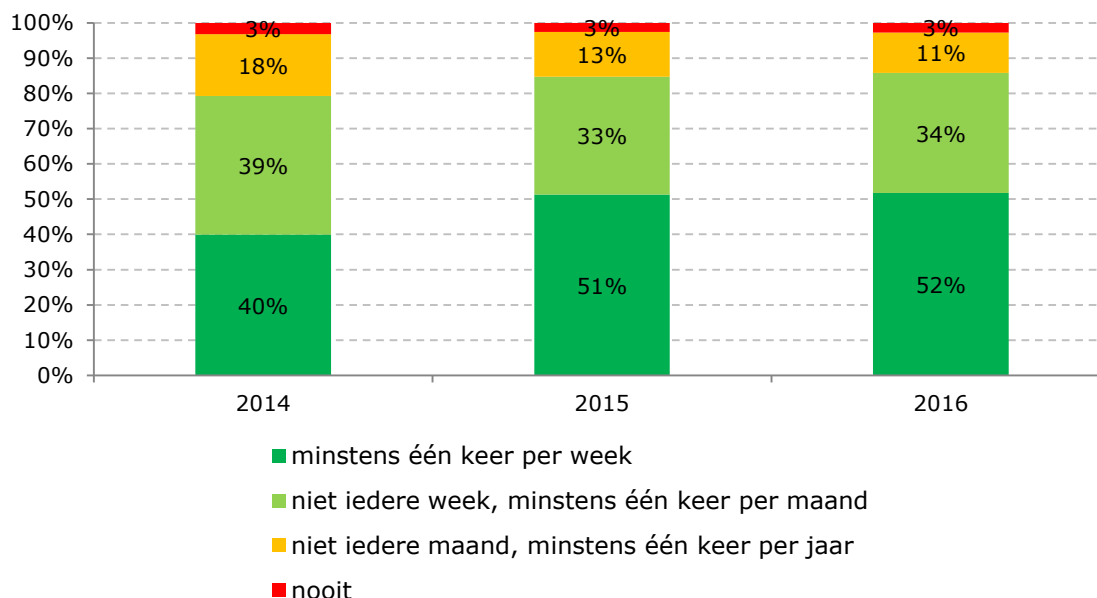
Tabel 2 Verdeling van leerkrachten per leerjaar per meting

	2014	2015	2016
Leerjaar 5	25%	26%	26%
Leerjaar 6	25%	25%	25%
Leerjaar 7	26%	25%	25%
Leerjaar 8	24%	24%	24%
n (totaal)	3.351	5.188	5.697

Leerkrachten van groep 5-8 in het basisonderwijs geven in 2016 veel vaker expliciet aandacht aan het onderwerp informatievaardigheden dan in 2014. In 2014 gaf veertig procent van de leerkrachten minstens één keer per week aandacht aan het onderwerp, in 2016 was dat al iets meer dan de helft (52%). Vooral tussen 2014 en 2015 is een grote sprong gemaakt (Grafiek 4).

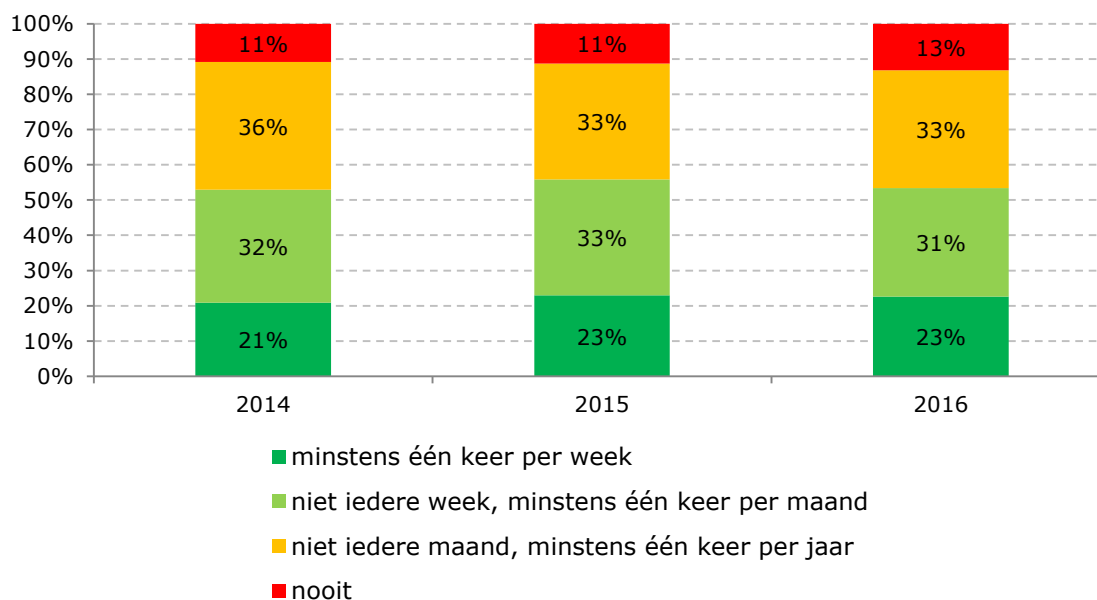
⁷ Op de vraag 'Zijn er voldoende computers, digiborden en/of tablets en dergelijke instrumenten aanwezig om de schoolgebonden doelen voor digitale informatievaardigheden te realiseren?' zegt in 2016 69% van de leesconsulenten 'ja' 13% nee en 18% 'weet niet'. Het werkelijke percentage 'ja' zal dus iets hoger liggen.

Grafiek 4 "Hoe vaak geef je expliciet aandacht aan het onderwerp informatievaardigheden?"

De frequentie waarmee leerkrachten opdrachten of huiswerk geven waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken is niet toegenomen. Zowel in 2014 als in 2016 deed iets meer dan de helft van de leerkrachten (53%) dat minstens eens per maand (Grafiek 5).

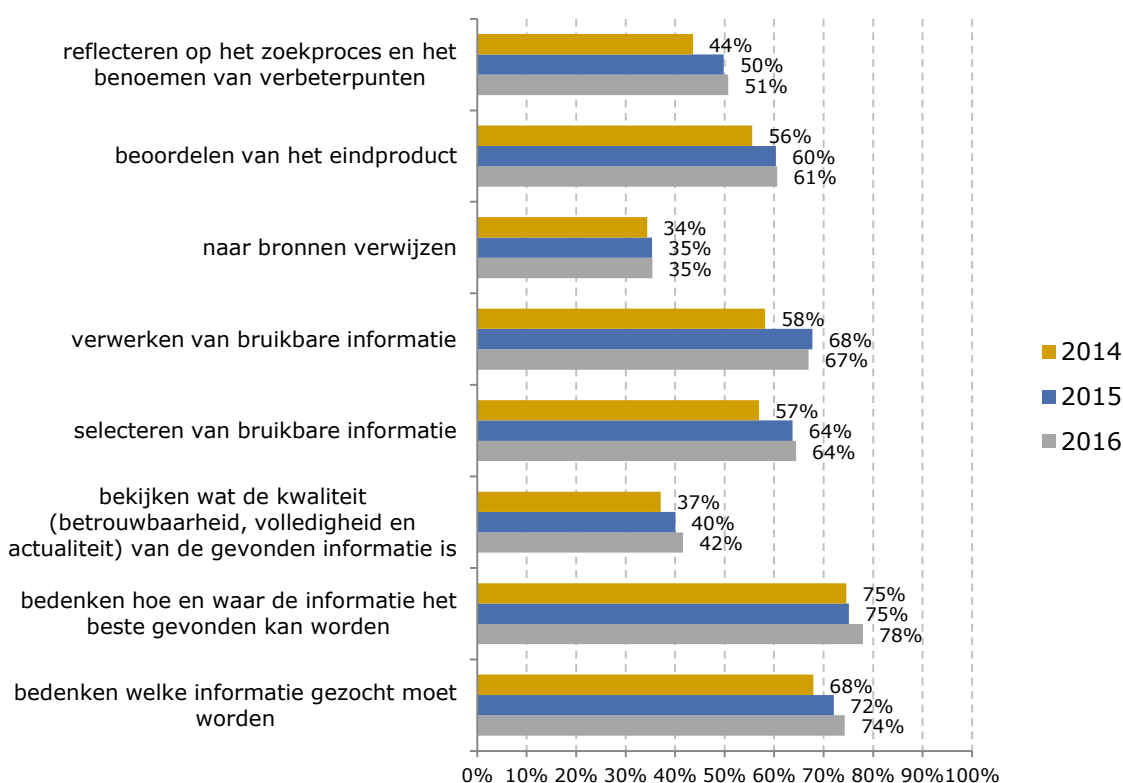
Grafiek 5 "Hoe vaak geef je opdrachten of huiswerk waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken?"

Leerkrachten geven niet alleen vaker expliciet aandacht aan informatievaardigheden, als ze dat doen lijken ze ook meer vaardigheden aan bod te laten komen dan twee jaar geleden. Vooral bij 'reflecteren op het zoekproces en het benoemen van

verbeterpunten' (in 2014 deed 44% van de leerkrachten dat vaak of altijd, in 2016 51%), het 'verwerken van bruikbare informatie' (58% -> 67%), het 'selecteren van bruikbare informatie' (57% -> 64%) en 'bedenken welke informatie gezocht moet worden' (68% -> 74%) is een sterke stijging te zien in het percentage leerkrachten dat dit vaak of altijd aan bod laat komen als zij aandacht besteden aan informatievaardigheden. Alleen het verwijzen naar bronnen komt niet significant vaker aan bod dan in 2014 (Grafiek 6).

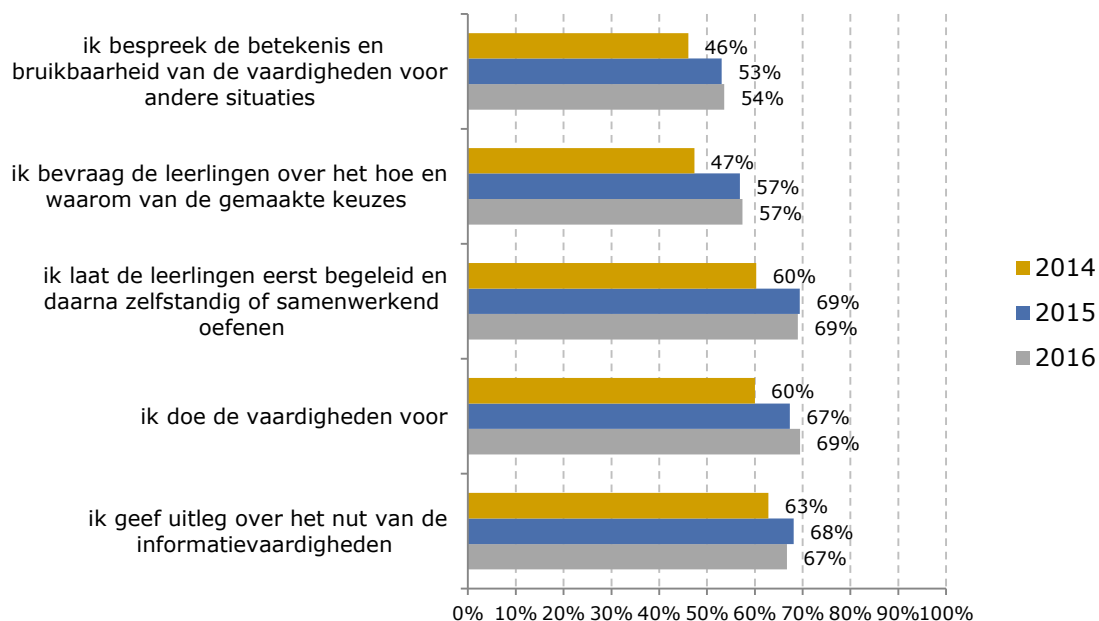
Grafiek 6 "Als je expliciet aandacht geeft aan informatievaardigheden, welke vaardigheden laat je dan aan bod komen?" (% vaak/altijd)⁸

Ook de didactische aanpak bij aandacht voor informatievaardigheden lijkt breder te zijn geworden, vooral tussen 2014 en 2015. Zo bevroeg in 2014 nog minder dan de helft van leerkrachten de leerlingen vaak of altijd over het hoe en waarom van de gemaakte keuzes (47%), in 2016 duidelijk meer dan de helft (57%). Alle didactische middelen worden vaker ingezet dan twee jaar geleden (Grafiek 7).

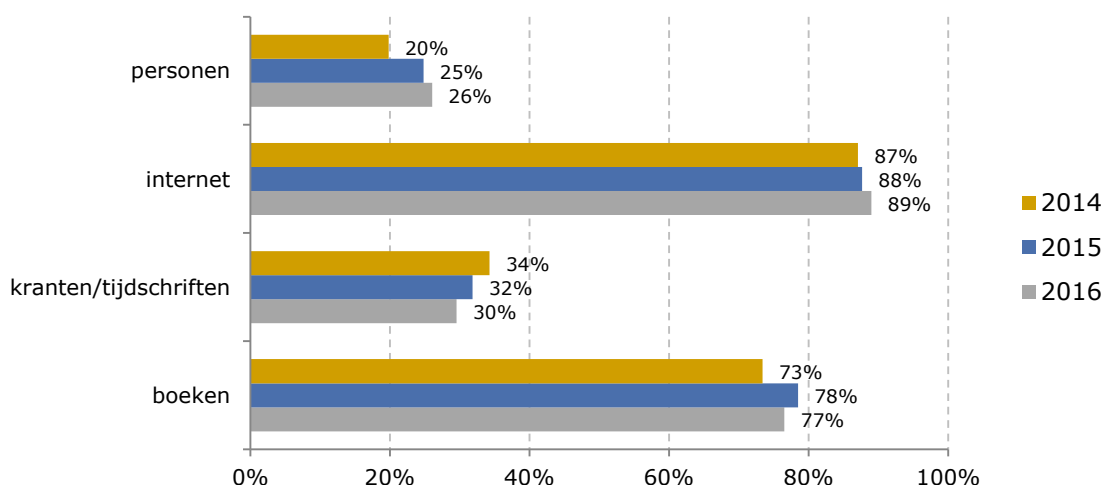
⁸ Leerkrachten die eerder aangaven dat zij nooit expliciet aandacht geven aan informatievaardigheden (3% in alle jaren) hebben deze vragen niet gekregen en zijn buiten beschouwing gelaten. De percentages 'vaak/altijd' zouden maximaal een paar procent lager liggen als deze waren meegenomen in de percentering. Dit geldt ook voor Grafiek 7 en Grafiek 8.

Grafiek 7 "Als je aandacht geeft aan informatievaardigheden, hoe pak je dat dan didactisch aan?" (% vaak/altijd)

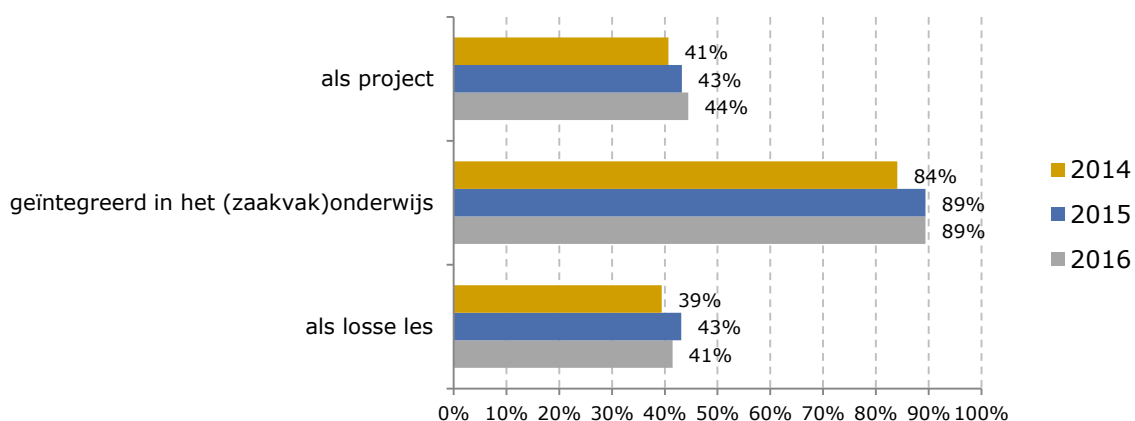
Als bronnen bij informatievaardigheden laten leerkrachten personen steeds vaker aan bod komen en kranten en tijdschriften steeds minder vaak. Internet kwam in 2014 al bijna altijd aan de orde (87%) en in 2016 nog iets vaker (89%). Bij boeken is een stijging tussen 2014 en 2015, daarna een lichte daling (Grafiek 8).

Grafiek 8 "Als je aandacht geeft aan informatievaardigheden, welke bronnen laat je dan aan bod komen?" (% vaak/altijd)

Informatievaardigheden komen in het lesprogramma iets vaker als project en veel vaker geïntegreerd in het (zaakvak)onderwijs aan bod dan in 2014 (Grafiek 9).

Grafiek 9 "Op welke manier komen informatievaardigheden aan bod in je lesprogramma?" (% ja)

2.3 Ontwikkelingen leerlingen

De verdeling van leerlingen over de leerjaren in de opeenvolgende metingen is zeer stabiel (Tabel 2). Ook zijn jongens en meisjes in elk van de opeenvolgende meting exact gelijk verdeeld.⁹ Eventuele verschillen in resultaten tussen metingen kunnen dus niet worden veroorzaakt door een veranderende samenstelling van de steekproef qua leeftijd of geslacht.

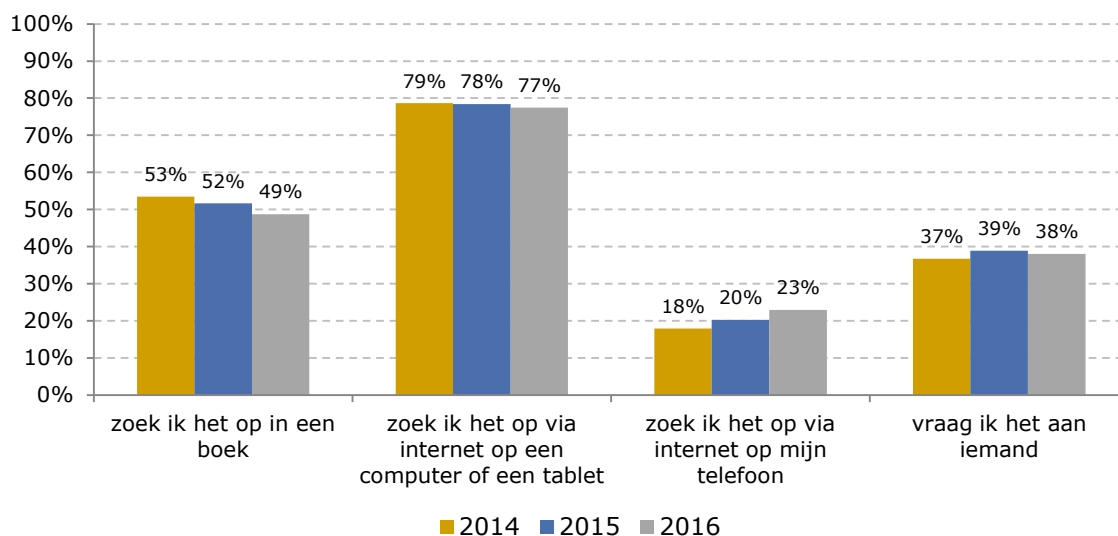
Tabel 3 Verdeling van leerlingen per leerjaar per meting

	2014	2015	2016
Leerjaar 5	24%	25%	25%
Leerjaar 6	25%	25%	24%
Leerjaar 7	25%	25%	25%
Leerjaar 8	26%	25%	26%
n (totaal)	56.820	87.285	93.314

Voor leerlingen in groep 5-8 van de basisschool zijn boeken de afgelopen drie jaar een minder gangbare bron van informatie geworden en het internet, via de smartphone, een steeds vaker geraadpleegde bron. Veruit de meeste leerlingen zoeken informatie op internet via een computer of tablet, al neemt dit iets af (Grafiek 10).

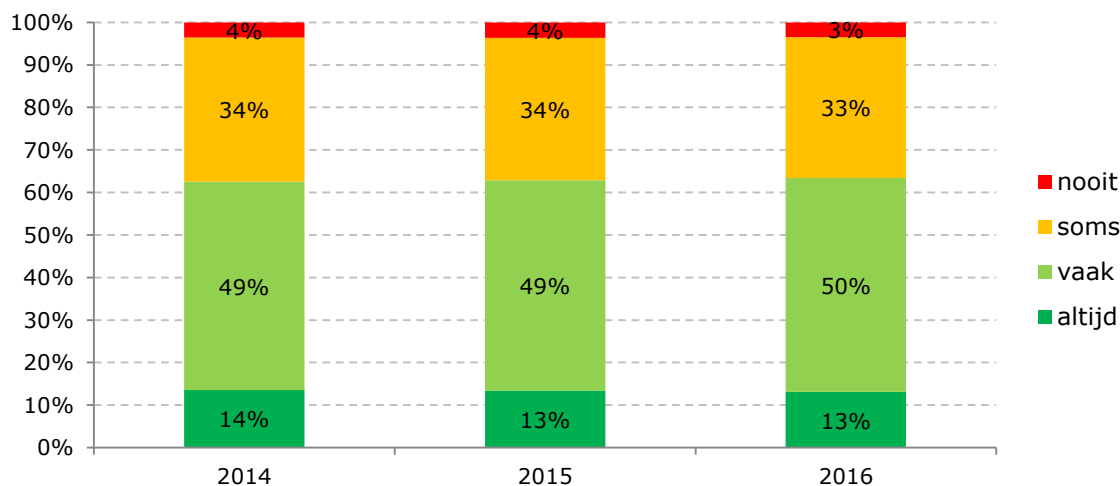
⁹ In 2015 was de verdeling jongens-meisjes 49,9% - 50,0%, in 2014 en 2016 exact 50,0% - 50,0%.

Grafiek 10 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...'

Bijna twee derde van de leerlingen (63%) zegt dat het altijd of vaak lukt om zonder hulp de informatie te vinden die ze zoeken voor een werkstuk, presentatie of opdracht. Hierin is geen ontwikkeling zichtbaar (Grafiek 11).

Grafiek 11 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?'

Als leerlingen de informatie die ze zoeken niet kunnen vinden, vraagt de grootste groep het vaak of altijd aan hun ouders (42%). Een vijfde vraagt aan iemand van de bibliotheek waar ze de informatie kunnen vinden (20%), een iets kleiner deel aan de juf of meester (17%) of klasgenoten (16%). De bibliotheekmedewerker is bij de laatste meting iets minder belangrijk geworden, verder zijn de veranderingen minimaal (Tabel 4).

Tabel 4 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' (% vaak/altijd)

	2014	2015	2016
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	43%	43%	42%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	22%	22%	20%
vraag ik aan de meester of de juf waar ik informatie kan vinden	16%	16%	17%
vraag ik aan klasgenoot waar ik informatie kan vinden	15%	15%	16%
vraag ik aan een deskundige (iemand die veel over het onderwerp weet) waar ik informatie kan vinden	10%	10%	10%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	3%	3%	3%

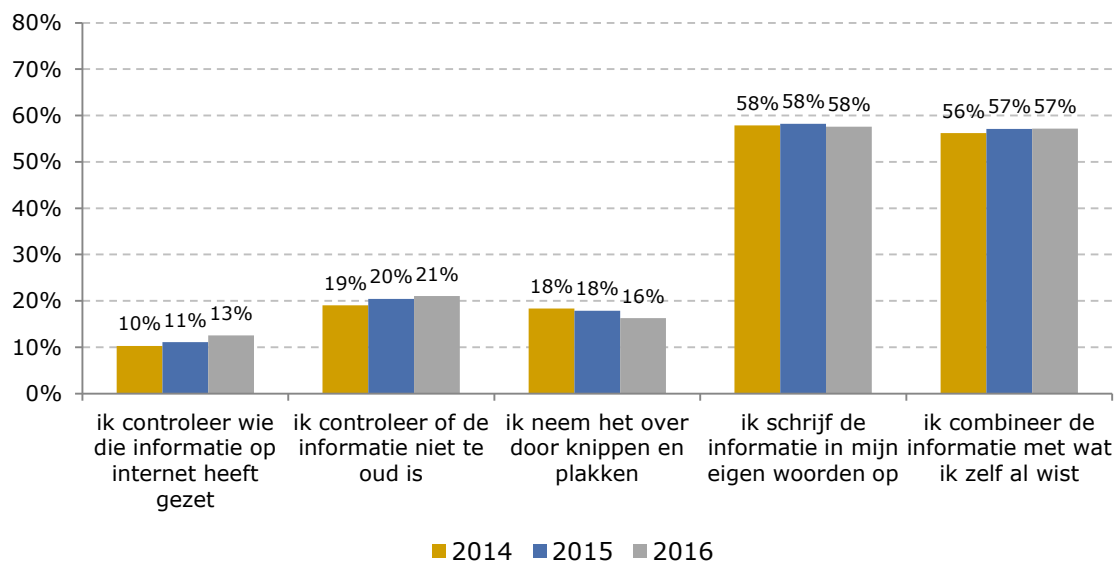
Los van het medium, is de manier waarop men informatie zoekt voor een werkstuk de afgelopen drie jaar niet veranderd. Iets meer dan de helft van de leerlingen gebruikt altijd of vaak meer dan één zoekwoord tegelijk in Google en schrijft eerst op wat men zelf al weet voor men gaat zoeken (Tabel 5).

Tabel 5 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd)

	2014	2015	2016
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	52%	52%	52%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	37%	38%	37%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	54%	54%	54%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	21%	21%	21%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	52%	52%	50%

Het percentage leerlingen dat altijd of vaak controleert wie iets op internet heeft gezet, is de afgelopen drie jaar iets toegenomen, van 10 procent in 2014 naar 13 procent in 2016. Ook kijken iets meer leerlingen of informatie niet te oud is en nemen minder leerlingen informatie knippend en plakkend over. Verder zijn de ontwikkelingen beperkt (Grafiek 12).

Grafiek 12 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd)

Op de vraag 'Als ik mijn werkstuk, presentatie of opdracht bijna af heb controleer ik nog een keer of ik het werk goed gedaan heb' antwoordt drie kwart van de leerlingen dat zij dit altijd of vaak doen (76%). Ook hierin is geen verandering sinds 2014.

3 Basisonderwijs - verschillen tussen groepen leerlingen

In hogere leerjaren zoeken leerlingen informatie veel vaker op internet. Het aantal leerlingen dat de gezochte informatie vaak of altijd zegt te vinden, neemt toe van 53 procent in leerjaar 5 tot 74 procent in leerjaar 8. In hogere jaren worden leerlingen ook vaardiger. En als ze de informatie niet kunnen vinden, vragen ze het veel vaker aan anderen dan in lagere leerjaren.

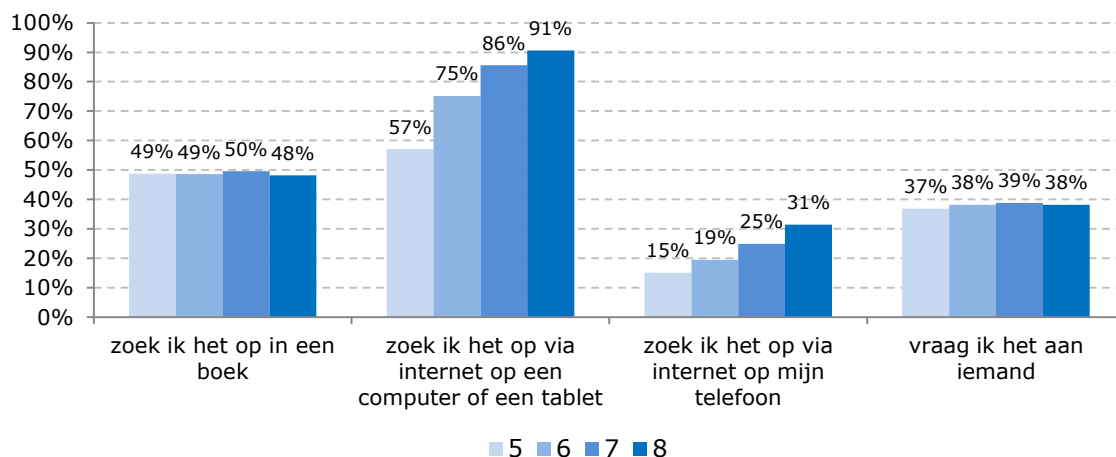
De informatievaardigheid van meisjes lijkt op veel punten wat groter dan die van jongens. Meisjes zoeken informatie vaker dan jongens in een boek of door het iemand te vragen (en even vaak op internet). Meisjes vragen vaker hulp van anderen als ze de informatie niet kunnen vinden, schrijven vaker eerst op wat ze zelf al weten, kijken vaker nog elders als ze informatie in een bron hebben gevonden, geven informatie vaker in eigen woorden weer, combineren nieuwe informatie vaker met wat ze al wisten en kijken hun werk vaker nog even na. Wel zeggen jongens iets vaker te controleren wie informatie wanneer op internet heeft gezet.

3.1 Leerjaar¹⁰

In dit hoofdstuk worden verschillen geanalyseerd tussen jongens en meisjes en tussen leerlingen in verschillende leerjaren, bij de meting van 2016. Het percentage leerlingen dat informatie op internet zoekt via een computer of tablet of met een smartphone, neemt sterk toe in hogere leerjaren. Het percentage leerlingen dat een boek raadpleegt of iemand vraagt is over de leerjaren stabiel (Grafiek 13).

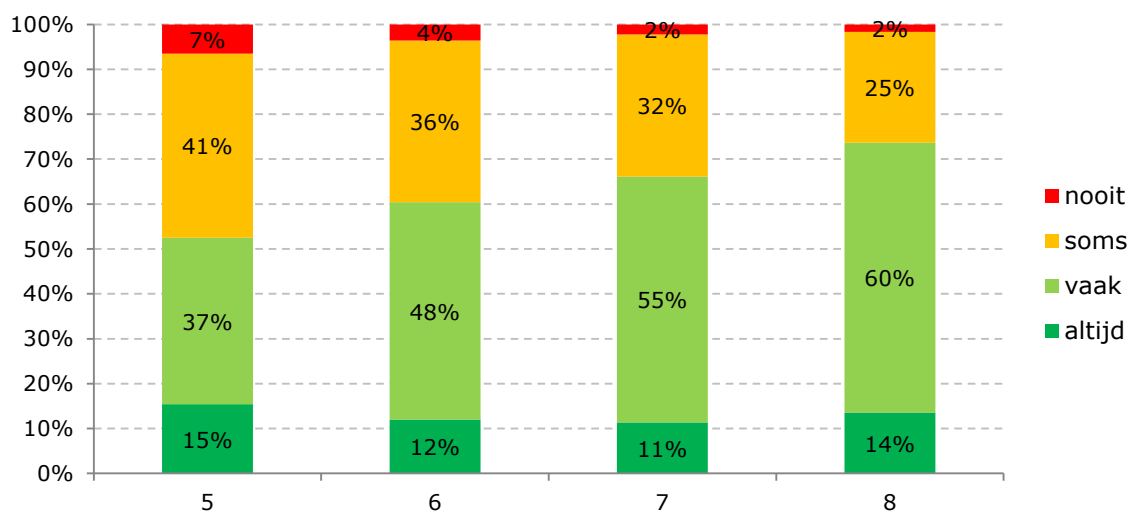
¹⁰ Omdat de verschillen tussen zowel jongens als meisjes als tussen de leerjaren groot zijn, is het van belang te weten dat het aandeel meisjes in alle leerjaren hetzelfde is (49 à 50 procent).

Grafiek 13 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...'
naar leerjaar

In leerjaar 5 zegt iets meer dan de helft van de leerlingen (53%) dat het altijd of vaak lukt de informatie te vinden die ze zoeken. Dit neemt gestaag toe tot drie kwart (74%) in leerjaar 8 (Grafiek 14).

Grafiek 14 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?' naar leerjaar

Als leerlingen de informatie die ze zoeken niet kunnen vinden, vragen leerlingen in hogere leerjaren het veel vaker aan anderen dan in lagere leerjaren. Ouders worden veel vaker geraadpleegd, klasgenoten iets vaker. In lagere leerjaren wendt men zich iets vaker tot iemand van de bibliotheek, een deskundige of Twitter of een blog (Tabel 6).

Tabel 6 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' naar leerjaar (% vaak/altijd)

	5	6	7	8
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	32%	41%	47%	47%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	21%	21%	20%	19%
vraag ik aan de meester of de juf waar ik informatie kan vinden	16%	17%	17%	17%
vraag ik aan klasgenoot waar ik informatie kan vinden	14%	15%	17%	18%
vraag ik aan een deskundige (iemand die veel over het onderwerp weet) waar ik informatie kan vinden	11%	10%	9%	8%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	5%	3%	2%	2%

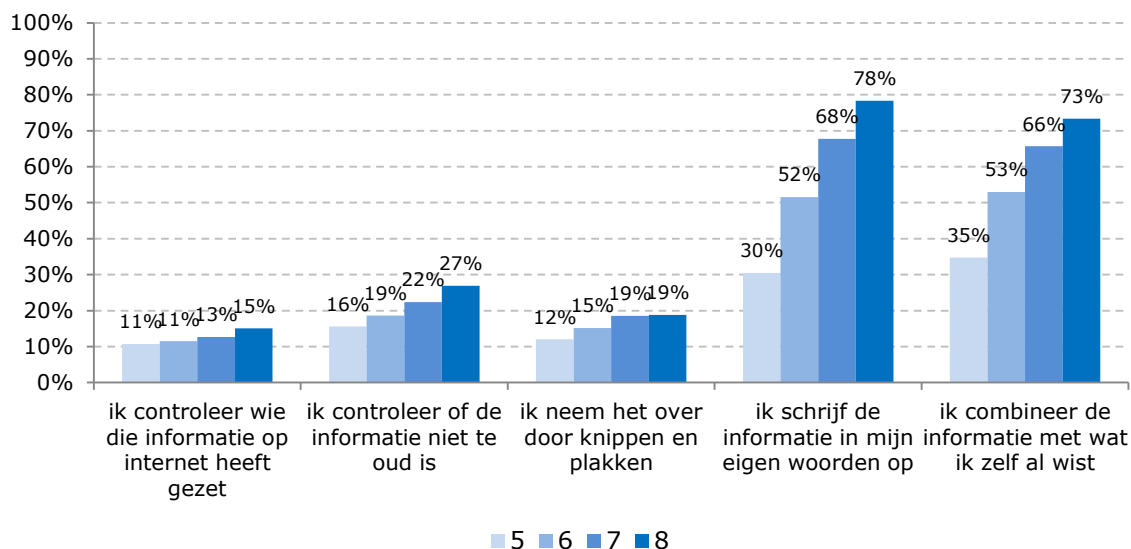
Naast het medium, verschilt ook de manier waarop men informatie zoekt voor een werkstuk per leerjaar. Eerst een lijstje met woorden maken die helpen bij het zoeken doet in alle leerjaren ongeveer een vijfde van de leerlingen, maar alle andere hulpmiddelen of controles worden in hogere leerjaren veel vaker gebruikt. Zoeken op internet met meer dan één zoekwoord doet in leerjaar 5 bijvoorbeeld maar een derde van de leerlingen vaak of altijd, in leerjaar 8 twee derde. In een andere bron checken van gevonden informatie neemt zelfs toe van 21 procent naar 50 procent (Tabel 7).

Tabel 7 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd) – naar leerjaar

	5	6	7	8
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	32%	48%	59%	67%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	21%	32%	43%	50%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	39%	54%	61%	62%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	20%	22%	22%	20%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	42%	51%	53%	54%

In hogere leerjaren schrijven leerlingen de informatie die ze voor een werkstuk of opdracht hebben gekregen veel vaker in eigen woorden op, combineren het vaker met wat ze zelf al wisten en controleren ook vaker hoe oud de informatie is en wie iets op internet heeft gezet. Overnemen door knippen en plakken neemt overigens in hogere leerjaren ook toe (Grafiek 15).

Grafiek 15 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd) – naar leerjaar

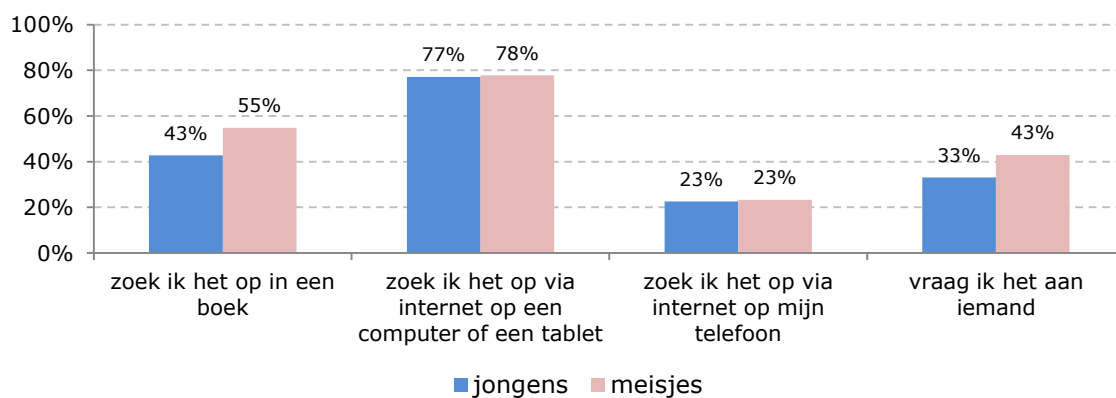

Op de vraag 'Als ik mijn werkstuk, presentatie of opdracht bijna af heb controleer ik nog een keer of ik het werk goed gedaan heb' antwoordt in leerjaar 5 minder dan twee derde van de leerlingen dat zij dit altijd of vaak doen (62%), in leerjaar 8 85 procent.

3.2 Geslacht

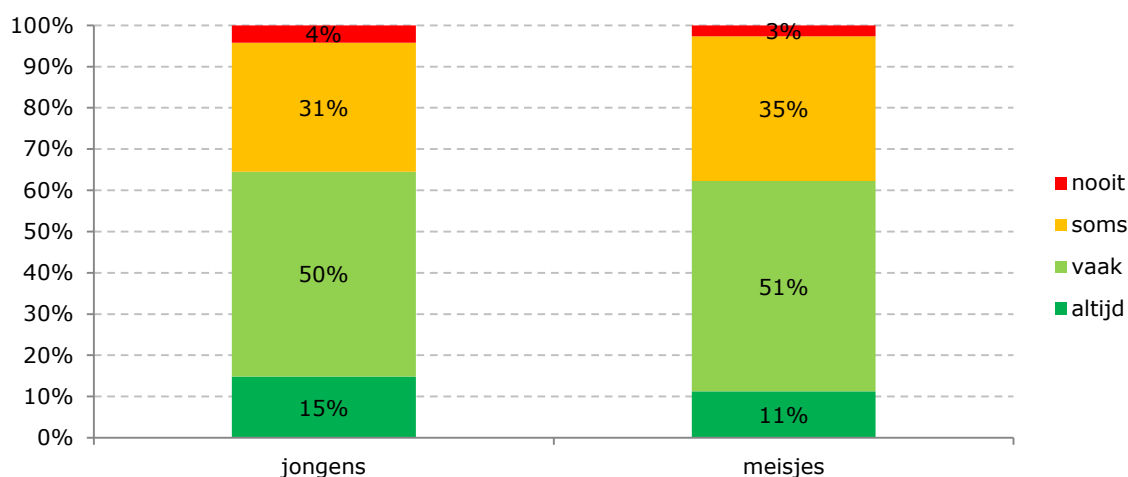
Als ze informatie moeten zoeken voor bijvoorbeeld een werkstuk, zoeken jongens en meisjes het even vaak op op internet, maar meisjes vaker ook in een boek of door het iemand te vragen (Grafiek 16).

Grafiek 16 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...' naar geslacht

Jongens zeggen vaker 'altijd' zonder hulp de informatie te vinden die ze zoeken, maar ook iets vaker 'nooit'. Meisjes zijn minder uitgesproken, maar zeggen minder snel er vaak of altijd zelf uit te komen (62%) dan jongens (65%) (Grafiek 17).

Grafiek 17 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?' naar geslacht

Als ze de informatie niet kunnen vinden, vragen meisjes vaker hulp van anderen dan jongens, vooral aan ouders of iemand van de bibliotheek. Jongens wenden zich alleen iets vaker tot een deskundige of Twitter of een blog (Tabel 8).

Tabel 8 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' naar geslacht (% vaak/altijd)

	jongens	meisjes
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	38%	46%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	18%	22%
vraag ik aan de meester of de juf waar ik informatie kan vinden	16%	17%
vraag ik aan klasgenoot waar ik informatie kan vinden	15%	16%
vraag ik aan een deskundige (iemand die veel over het onderwerp weet) waar ik informatie kan vinden	10%	9%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	4%	2%

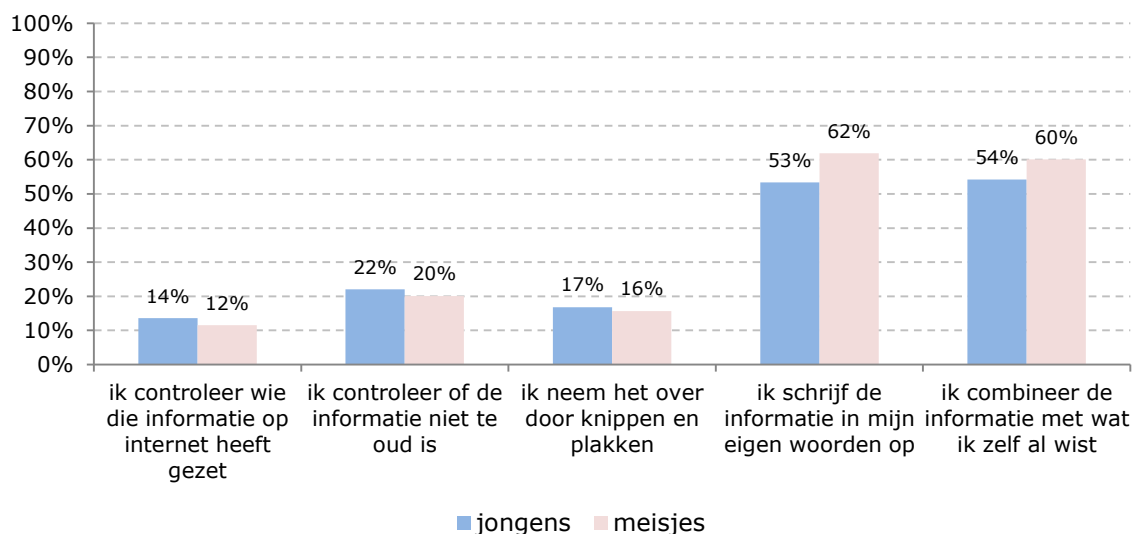
Meisjes schrijven vaker eerst op wat ze zelf al weten en kijken vaker nog in een andere bron als ze informatie hebben gevonden dan jongens. Zoeken met meerdere zoekwoorden, zelf eerst een zoekwoordenlijstje maken en eerst bedenken waar men informatie het best kan zoeken doen jongens en meisjes ongeveer even vaak (Tabel 9).

Tabel 9 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd) – naar geslacht

	jongens	meisjes
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	52%	51%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	34%	40%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	50%	59%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	20%	22%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	50%	51%

Meisjes geven informatie vaker in hun eigen woorden weer en combineren informatie vaker met wat ze al wisten dan jongens. Jongens zeggen iets vaker te controleren wie de informatie op internet heeft gezet en wanneer (Grafiek 18).

Grafiek 18 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd) – naar geslacht

Meer meisjes zeggen als ze bijna klaar zijn met hun werkstuk, presentatie of opdracht hun werk nog even te controleren (81% vaak of altijd) dan jongens (71%).

4 Basisonderwijs - verbanden

Op basisscholen met een expliciete leerlijn informatievaardigheden, laten leerkrachten het vaker aan de orde komen en besteden zij meer aandacht aan de kwaliteit van de informatie en aan reflectie op het zoekproces. Ook is de didactische aanpak dan breder. Ook op basisscholen met een mediaplan en basisscholen met een specifieke verantwoordelijk voor informatievaardigheden zijn er enkele positieve verbanden met de activiteiten van leerkrachten rond informatievaardigheden, in vergelijking met andere scholen.

Leerlingen van leerkrachten die vaker aandacht geven aan informatievaardigheden, lukt het iets vaker zonder hulp de informatie te vinden die zij zoeken. Als leerkrachten uiteenlopende vaardigheden vaak aan bod laten komen, lijkt de informatievaardigheid van leerlingen op veel punten iets groter.

4.1 Leerlijn, mediaplan en verantwoordelijke informatievaardigheden – verband met activiteiten leerkrachten

Voor 5261 leerkrachten in de meting over 2016 konden de antwoorden worden gekoppeld aan de antwoorden van de leesconsulent.

Als de basisschool volgens de leesconsulent een expliciete leerlijn informatievaardigheden hanteert, besteden leerkrachten van groep 5-8 vaker expliciet aandacht aan het onderwerp informatievaardigheden dan wanneer er geen expliciete leerlijn is: 59 procent versus 50 procent eens per week. Bij de vaardigheden die men dan aan bod laten komen, geven leerkrachten dan vaker aandacht aan de kwaliteit van de informatie (46% vaak/altijd) dan zonder expliciete leerlijn (41%) en vaker aan reflectie op het zoekproces en het benoemen van verbeterpunten (55% tegen 51%). Voor de overige vaardigheden is er nauwelijks verschil. Ook qua didactische aanpak zijn er verschillen: bij een expliciete leerlijn doet 74 procent van de docenten de vaardigheden vaak of altijd voor (versus 69%), laat 75 procent de leerlingen eerst begeleid en dan zelfstandig of samenwerkend oefenen (versus 68%), bevraagt 62 procent de leerlingen over de gemaakte keuzen (versus 57%) en bespreekt 58 procent de bruikbaarheid van vaardigheden voor andere situaties (versus 53%). Bij de bronnen die men aan bod laat komen is er geen duidelijk verschil, bij de manier waarop informatievaardigheden in het lesprogramma aan bod komen wel: vaker al losse les (46% versus 41%), ongeveer even vaak geïntegreerd in het (zaakvak)onderwijs of als project. De frequentie waarmee leerkrachten opdrachten geven waarbij informatievaardigheden nodig zijn verschilt niet veel.

Als de basisschool beschikt over een mediaplan, wordt er door leerkrachten niet vaker expliciet aandacht gegeven aan informatievaardigheden, maar laten

leerkrachten bij de vaardigheden wel vaker het bekijken van de kwaliteit van de gevonden informatie (48% vaak/altijd) en het verwijzen naar bronnen (38%) aan bod komen dan op scholen zonder mediaplan (41% en 35%). Bij de didactische aanpak geven leerkrachten dan vaker uitleg over het nut van informatievaardigheden (71% tegen 67%), bij bronnen laten ze vaker internet (92% tegen 89%) en vooral personen (30% tegen 25%) aan bod komen.

Als op de basisschool iemand specifiek verantwoordelijk is voor informatievaardigheden, geven leerkrachten iets vaker expliciet aandacht aan het onderwerp (89% minstens maandelijks) dan wanneer er geen specifieke verantwoordelijke is (85%). Bij de vaardigheden wordt dan vaker aandacht besteed aan bijvoorbeeld het bekijken van de kwaliteit van de gevonden informatie (46% vaak/altijd), het verwerken van bruikbare informatie (71%), het verwijzen naar bronnen (39%) en het beoordelen van het eindproduct (64%) dan op scholen zonder mediaplan (41%, 67%, 35% en 60%). In de didactische aanpak, bronnen en manier waarop informatievaardigheden aan bod komen in het lesprogramma is er weinig verschil tussen scholen met en zonder specifieke verantwoordelijke. Wel geven leerkrachten iets vaker opdrachten waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken (57% versus 53% minstens maandelijks).

Er zijn weinig significante verschillen tussen scholen waar leerkrachten onlangs een scholing informatievaardigheden hebben gevolgd of waar de school gebruik heeft gemaakt van het aanbod van de bibliotheek om trainingen te geven en scholen waar dat niet het geval is. Daarbij speelt mee dat dit op relatief weinig scholen het geval is.

4.2 Leerlijn, mediaplan en verantwoordelijke informatievaardigheden – verband met antwoorden leerlingen

Voor 93314 leerlingen in de meting van 2016 konden de antwoorden worden gekoppeld aan de antwoorden van de leesconsulent. Om een zuivere analyse te kunnen maken, kijken we hier alleen naar leerlingen uit groep 8. Het gaat dan om 22478 leerlingen.

Er is geen duidelijk verband tussen de antwoorden van de leerlingen en de vraag of de school wel of geen leerlijn informatievaardigheden of een mediaplan heeft. Wel kijken leerlingen uit groep 8 van scholen met een specifieke verantwoordelijke voor informatievaardigheden als ze informatie hebben gevonden vaker nog in andere boeken of websites (53% vaak/altijd) dan op scholen zonder (50%) en schrijven ze de informatie iets vaker in eigen woorden op (80% tegen 78%).

4.3 Activiteiten leerkrachten – verband met antwoorden leerlingen

Voor 85002 leerlingen in de meting van 2016 konden de antwoorden worden gekoppeld aan de antwoorden van hun leerkracht. Om een zuivere analyse te kunnen

maken, kijken we ook hier alleen naar leerlingen uit groep 8. Het gaat dan om 22317 leerlingen.

Als leerkrachten vaker expliciet aandacht geven aan informatievaardigheden, lukt het leerlingen iets vaker zonder hulp de informatie te vinden die zij zoeken (74% vaak/altijd bij wekelijks expliciet aandacht tegen 72% bij jaarlijkse aandacht of minder). Verder lijken leerlingen iets 'informatievaardiger' te zijn als leerkrachten veel verschillende vaardigheden aan bod laten komen. Leerlingen vragen dan bij meer personen waar ze informatie kunnen vinden als zij er zelf niet uitkomen. En als leerkrachten bijvoorbeeld altijd aandacht besteden aan de vaardigheid: bedenken hoe en waar informatie het beste gevonden kan worden, dan zeggen meer leerlingen dat zij eerst bedenken waar ze informatie het best kunnen vinden voor zij gaan zoeken (56% vaak of altijd) dan wanneer leerkrachten hier soms of nooit aandacht aan besteden (54% vaak of altijd). Als leerkrachten altijd het beoordelen van het eindproduct aan bod laten komen, zeggen meer leerlingen te controleren of ze het goed hebben gedaan (87% vaak/altijd) dan wanneer leerkrachten dat soms of nooit doen (85%). Bij leerkrachten die als bron boeken altijd aan de orde laten komen, zegt 54 procent van de leerlingen informatie in een boek te zoeken, bij leerkrachten die dat soms doen, zegt 46 procent van de leerlingen dat.

5 VMBO - ontwikkelingen

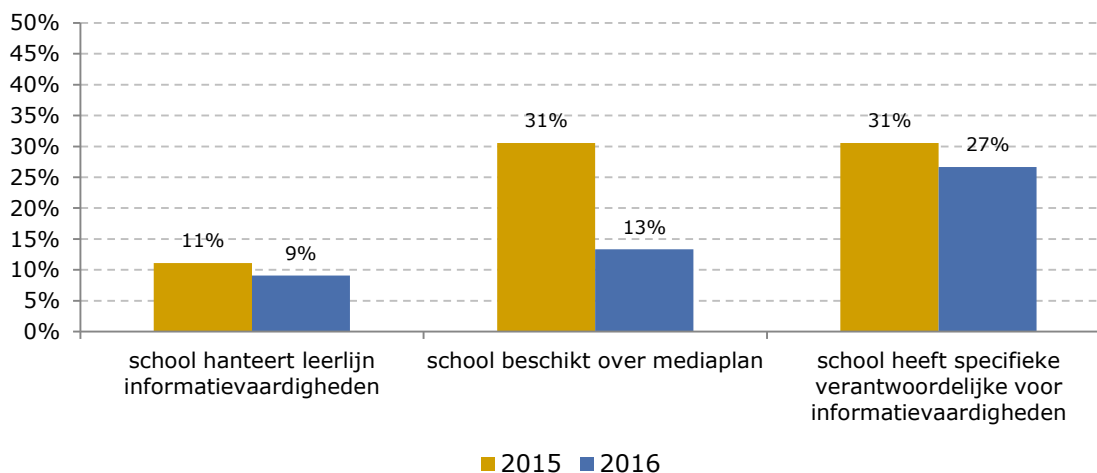
Het aantal vmbo-scholen in de Monitor met een mediaplan is volgens de opgave van de bibliotheekmedewerkers tussen 2015 en 2016 gedaald. Ook voldoet een kleiner deel van de scholen aan de norm van percentage informatieve boeken in de schoolbibliotheek. De activiteiten informatievaardigheden van mediathecarissen met leerlingen en docenten zijn daarentegen toegenomen. Van de docenten vmbo geeft meer dan de helft in 2016 minstens eens per maand expliciet aandacht aan informatievaardigheden (61%). Dit verschilt niet duidelijk van 2015. Ook in de vaardigheden die men dan aan bod laat komen en de didactische aanpak zijn nauwelijks veranderingen.

Als leerlingen vmbo informatie zoeken, doen ze dit meestal op internet, via een computer of tablet (83% vaak of altijd in 2016) of via hun smartphone (63%). Een kleine minderheid zoekt het (ook) in een boek (15%). Opvallende ontwikkelingen in de manier waarop leerlingen informatie zoeken, controleren en verwerken zijn er ten opzichte van 2015 niet.

5.1 Ontwikkelingen bibliotheekmedewerkers

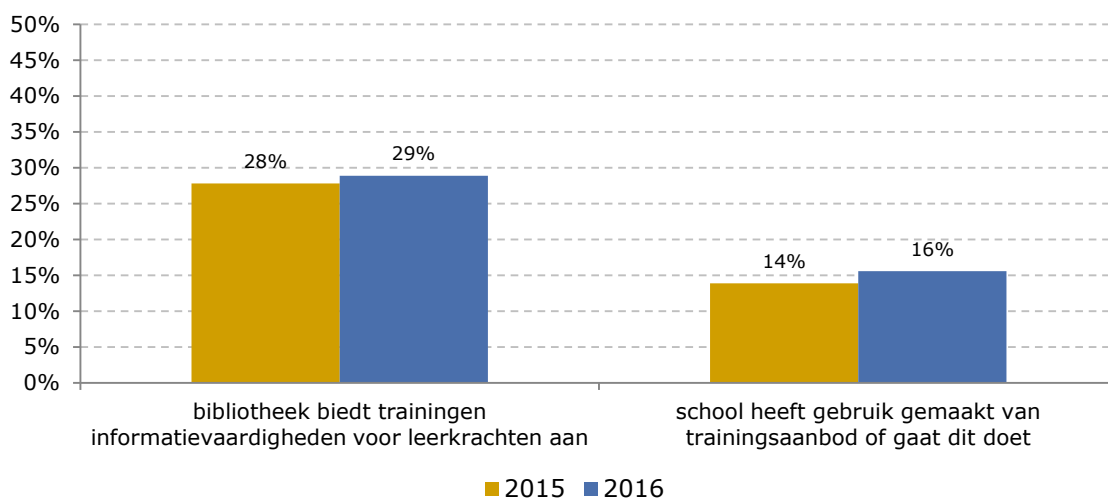
Een tiende van de vmbo-scholen hanteert, volgens de leesconsulent van de bibliotheek, een leerlijn informatievaardigheden, met expliciete doelen voor verschillende jaargroepen (9%). Een iets groter deel beschikt over een mediaplan (13%), op ruim een kwart van de scholen is iemand specifiek verantwoordelijk voor het onderwerp informatievaardigheden (27%). Het aantal deelnemende scholen met een mediaplan is duidelijk gedaald ten opzichte van 2015 (Grafiek 19).

Grafiek 19 Ontwikkelingen leerlijn, mediaplan¹¹ en verantwoordelijke informatievaardigheden

Het percentage bibliotheken dat scholen trainingen informatievaardigheden voor leerkrachten aanbiedt (29% in 2016) en het percentage scholen dat gebruik maakt of wil gaan maken van een dergelijk aanbod (16% in 2016) is ongeveer hetzelfde als in 2015 (Grafiek 20).

Grafiek 20 Ontwikkeling scholing leerkrachten in informatievaardigheden¹²

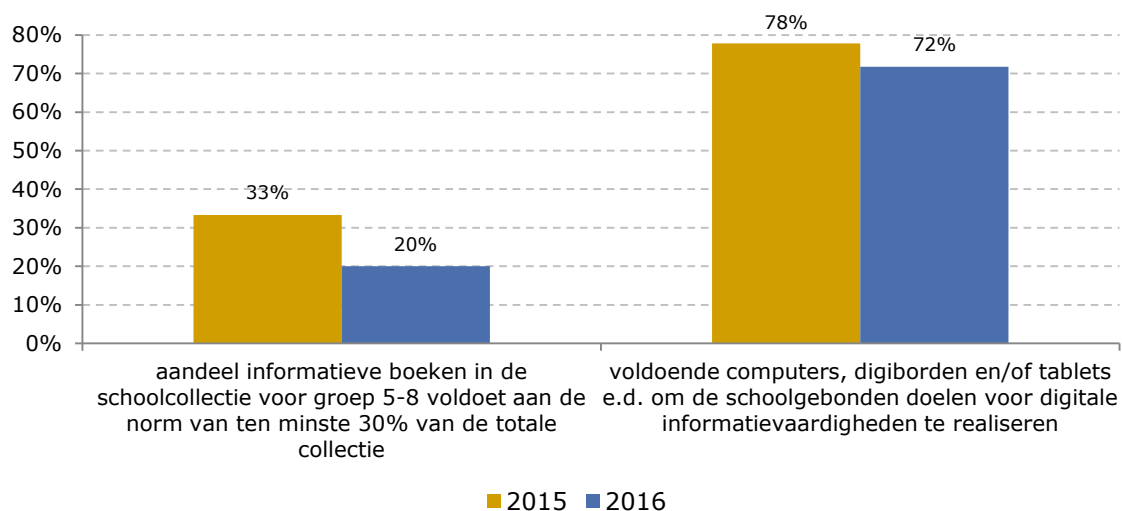

Volgens een vijfde van de bibliotheekmedewerkers in de monitor voor het vo voldoet het aandeel informatieve boeken aan de norm van ten minste 30 procent van de totale collectie (20%). Dat is minder dan in 2015, zij het niet significant. Het aantal scholen met voldoende computers, digiborden en/of tablets is in beide jaren ongeveer drie kwart (Grafiek 21).

¹¹ De vraag naar een mediaplan luidt voluit: "Kent deze school een mediaplan of een schoolbreed plan voor mediawijsheid en/of aanpak van 21ste-eeuwse vaardigheden?"

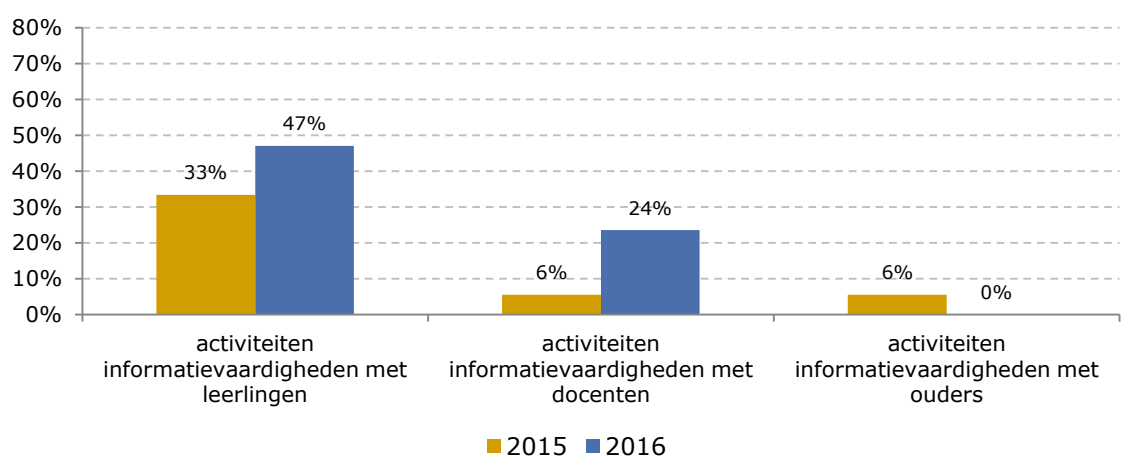
¹² Als de bibliotheek geen training aanbiedt, is de vraag of de school gebruikt heeft gemaakt van het aanbod of dat gaat doen hier automatisch op 'nee' gezet.

Grafiek 21 Voldoende informatieve boeken en computers, digiborden en tablets?

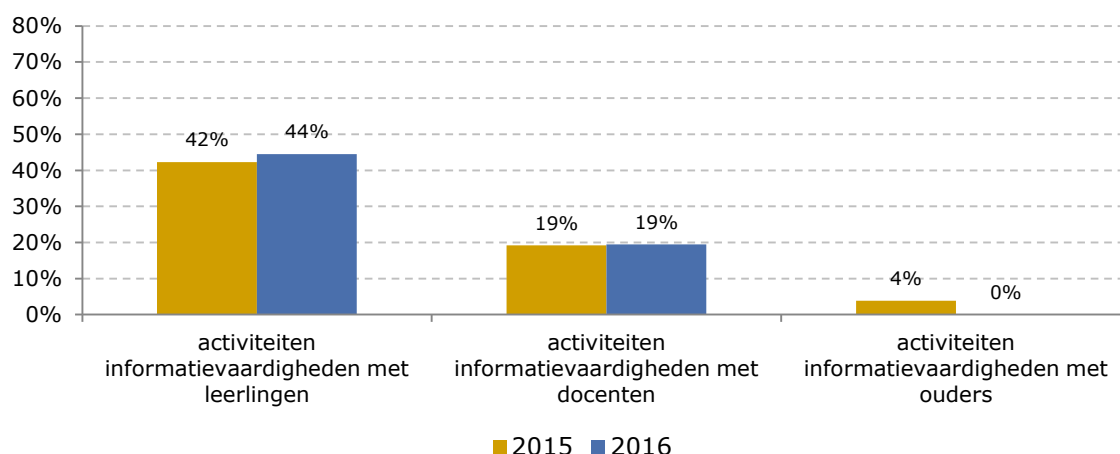
Het percentage mediathecarissen dat activiteiten informatievaardigheden uitvoert met leerlingen en docenten is in 2016 (niet significant) hoger dan in 2015 (Grafiek 22).

Grafiek 22 Activiteiten informatievaardigheden mediathecarissen

Het percentage bibliotheekmedewerkers dat activiteiten informatievaardigheden uitvoert met leerlingen, docenten en ouders is in 2016 even hoog als in 2015 (Grafiek 23).

Grafiek 23 Activiteiten informatievaardigheden medewerkers openbare bibliotheek

5.2 Ontwikkelingen leerkrachten

Bij de leerkrachten vmbo¹³ die de vragen over informatievaardigheden hebben gekregen is de verdeling over de leerjaren tussen 2015 en 2016 redelijk stabiel. Leerjaar 1 is het best vertegenwoordigd. Het percentage docenten dat (ook) les geeft in de theoretische leerweg is in 2016 duidelijk hoger dan in 2015, het percentage docenten dat (ook) Nederlands geeft is in 2016 lager dan in 2015 (Tabel 10).

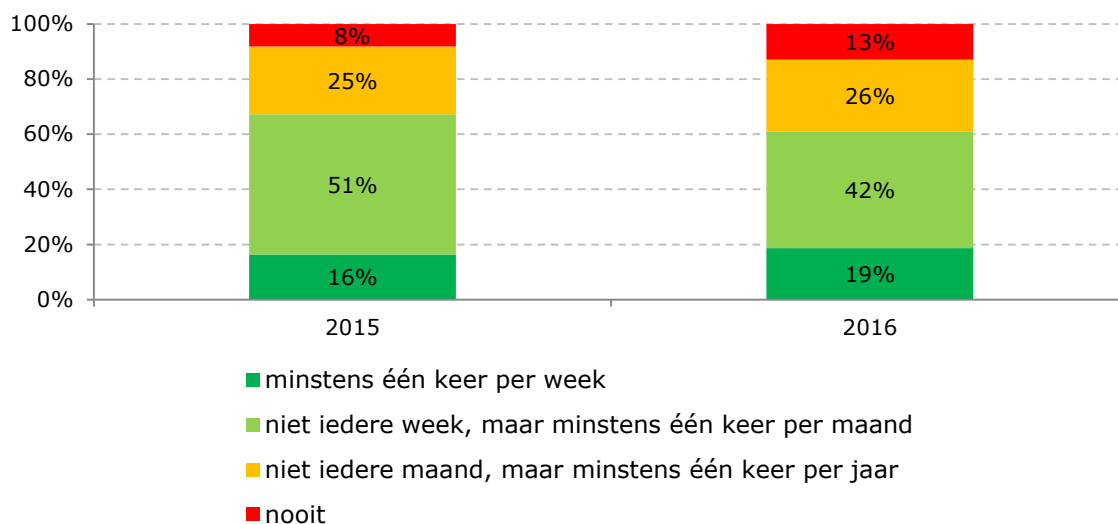
Tabel 10 Verdeling van leerkrachten naar leerjaar, leerweg en vak (Nederlands ja/nee) per meting

	2015	2016
Leerjaar 1	40%	45%
Leerjaar 2	24%	29%
Leerjaar 3	23%	17%
Leerjaar 4	13%	9%
theoretische leerweg/mavo	48%	64%
basisberoepsgerichte leerweg	49%	44%
kaderberoepsgerichte leerweg	60%	52%
gemengde leerweg	21%	14%
Nederlands	51%	42%
n (totaal)	261	553

¹³ In de analyse zijn uitsluitend docenten voor leerjaar 1-4 van het vmbo, exclusief praktijkonderwijs, meegenomen.

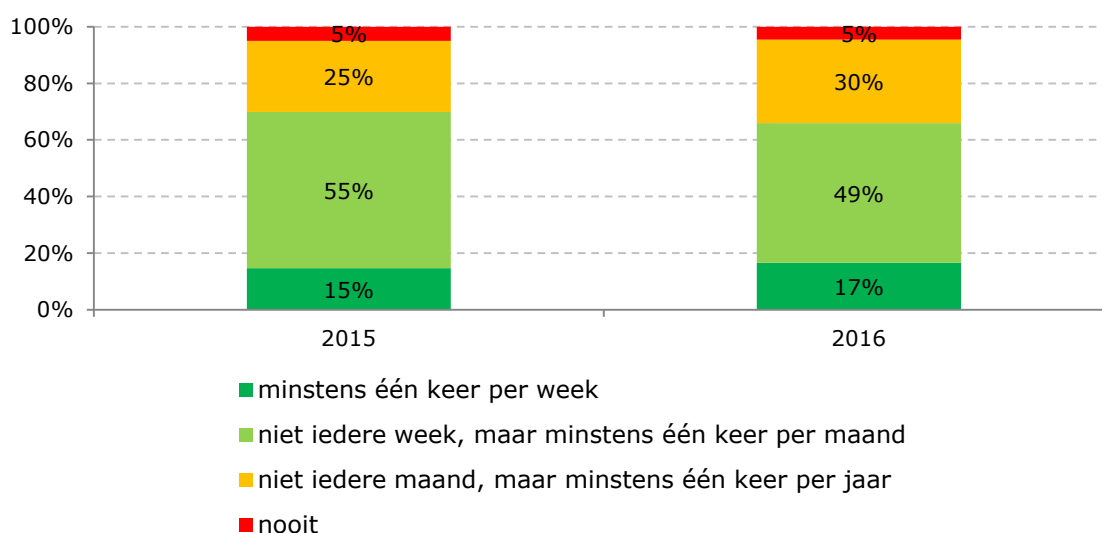
Docenten vmbo in de monitor geven in 2016 ongeveer even vaak expliciet aandacht aan het onderwerp informatievaardigheden als in 2015 (Grafiek 24).¹⁴

Grafiek 24 "Hoe vaak geeft u expliciet aandacht aan het onderwerp informatievaardigheden?"

Ook de frequentie waarmee docenten opdrachten of huiswerk geven waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken is niet duidelijk veranderd (Grafiek 25). De frequentie voor opdrachten of huiswerk is ongeveer hetzelfde als bij de expliciete aandacht voor informatievaardigheden van de docent.

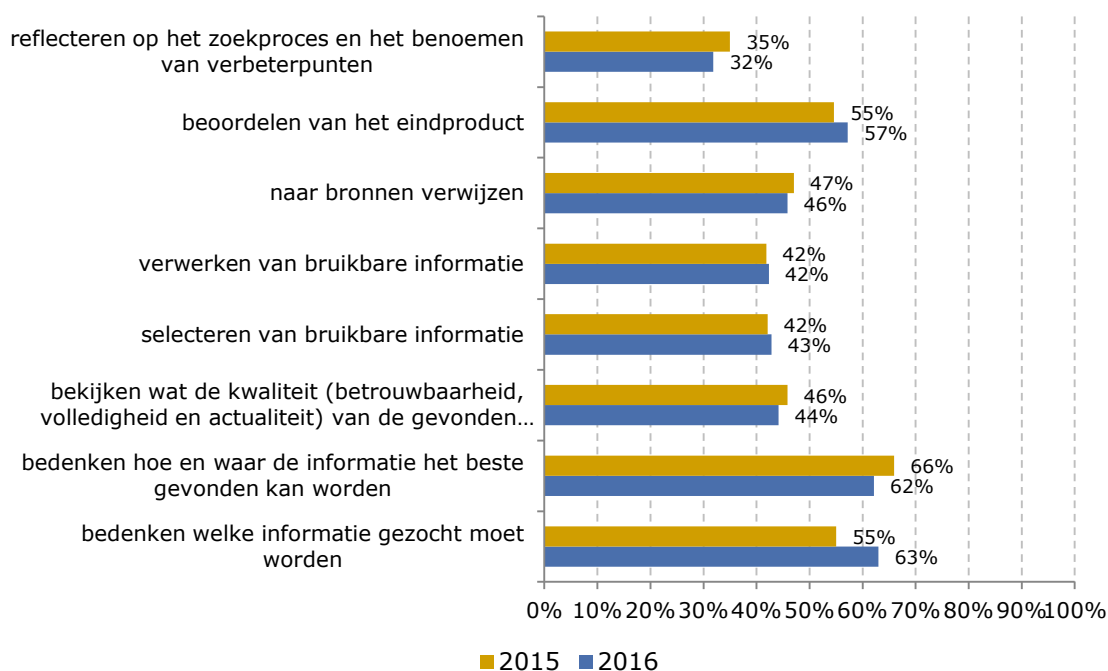
Grafiek 25 "Hoe vaak geeft u opdrachten of huiswerk waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken?"

¹⁴ Ook als we alleen naar docenten Nederlands kijken, zijn er geen significante verschillen tussen 2015 en 2016.

Leerkrachten laten ook ongeveer dezelfde vaardigheden aan bod komen in 2015 en 2016. Bedenken welke informatie gezocht moet worden en hoe en waar en het beoordelen van het eindproduct komen het meest frequent aan de orde (Grafiek 26).

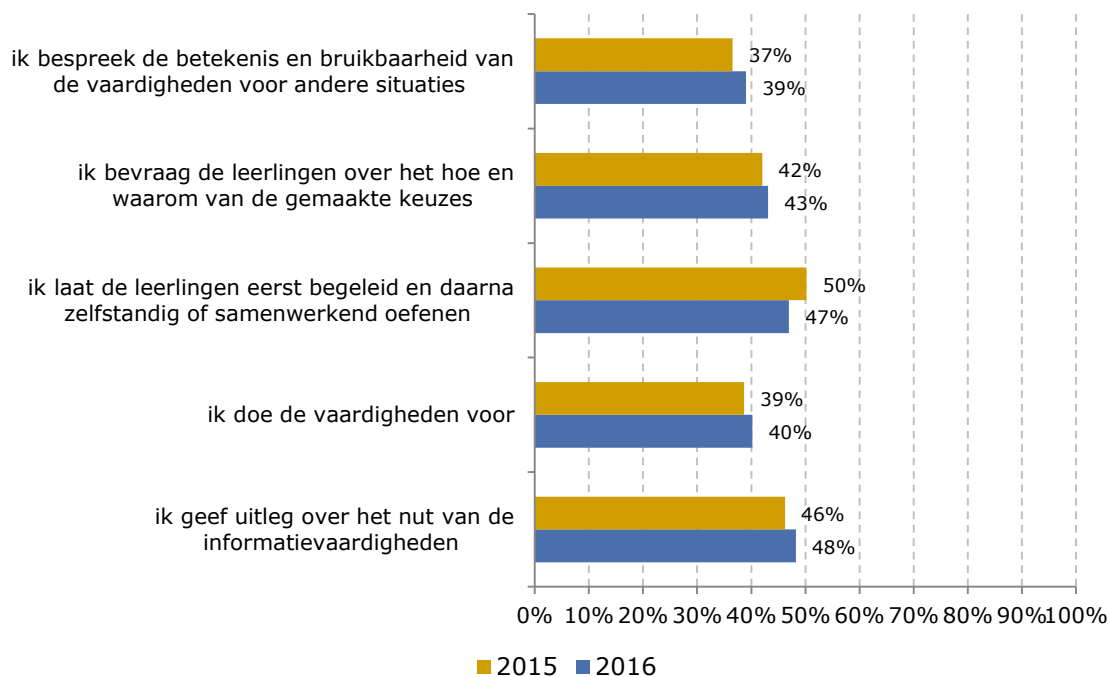
Grafiek 26 "Als u expliciet aandacht geeft aan informatievaardigheden, welke vaardigheden laat u dan aan bod komen?" (% vaak/altijd)¹⁵

Ook de didactische aanpak bij aandacht voor informatievaardigheden is in 2016 globaal hetzelfde als in 2015. Uitleg geven over het nut van informatievaardigheden en leerlingen eerst begeleid en dan zelfstandig of samenwerkend laten oefenen zijn het meest frequent (Grafiek 27).

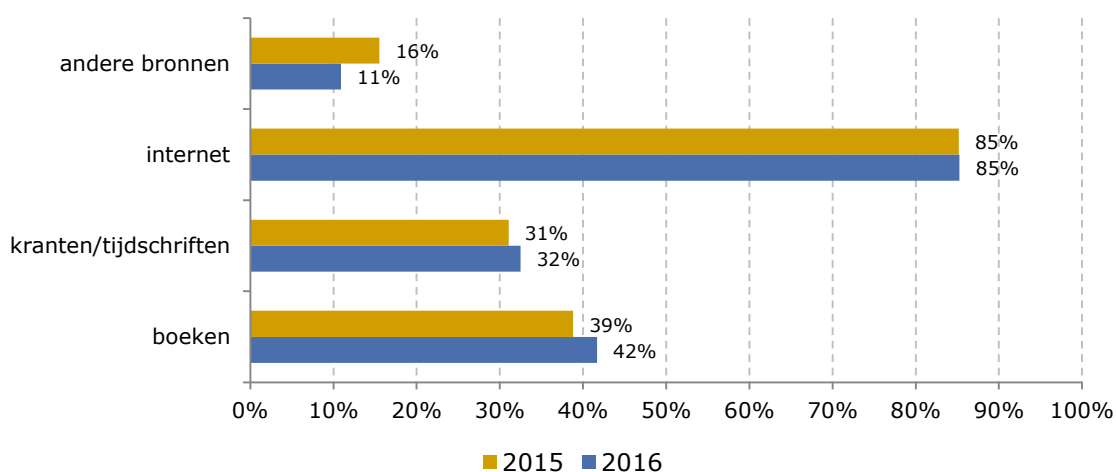
¹⁵ Leerkrachten die eerder aangaven dat zij nooit expliciet aandacht geven aan informatievaardigheden (8% in 2015, 13% in 2016) hebben deze vragen niet gekregen en zijn buiten beschouwing gelaten. De percentages 'vaak/altijd' zouden een paar procent lager liggen als deze waren meegenomen in de percentering. Dit geldt ook voor Grafiek 27 en Grafiek 28.

Grafiek 27 "Als u aandacht geeft aan informatievaardigheden, hoe pakt u dat dan didactisch aan?" (% vaak/altijd)

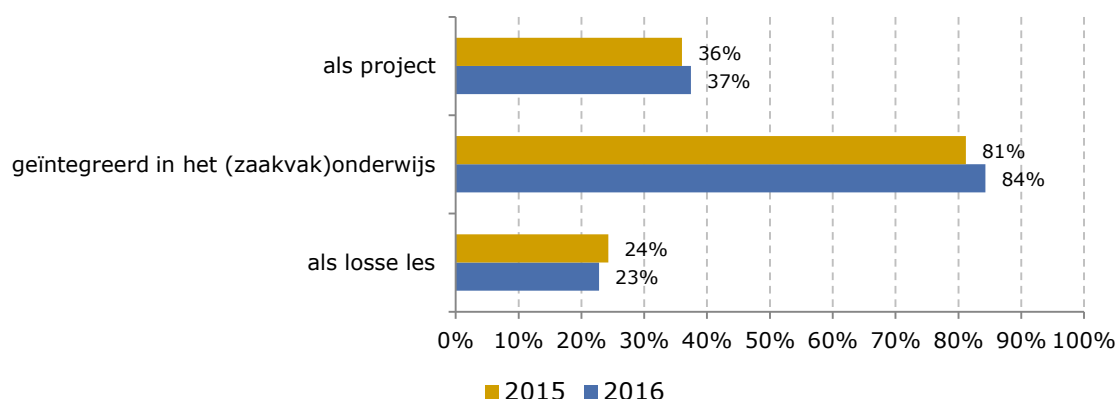
Als bronnen bij informatievaardigheden laten leerkrachten in het vmbo internet veruit het vaakst aan bod komen (85%), zowel in 2015 als in 2016 (Grafiek 28).

Grafiek 28 "Als u aandacht geeft aan informatievaardigheden, welke bronnen laat u dan aan bod komen?" (% vaak/altijd)

Informatievaardigheden komen in het lesprogramma vrijwel altijd geïntegreerd in het (zaakvak)onderwijs aan bod (Grafiek 29).

Grafiek 29 "Op welke manier komen informatievaardigheden aan bod in uw lesprogramma?" (% ja)

5.3 Ontwikkelingen leerlingen

Van de leerlingen vmbo¹⁶ die deelnamen aan het onderzoek over informatievaardigheden is het percentage uit leerjaar 1 iets gedaald en uit leerjaar 2 iets gestegen ten opzichte van 2015. De verdeling over de leerjaren is ongeveer gelijk (Tabel 11). Het percentage meisjes was in 2016 ook ongeveer hetzelfde (48%) als in 2015 (49%).

Tabel 11 Verdeling van leerlingen naar leerjaar en leerweg per meting

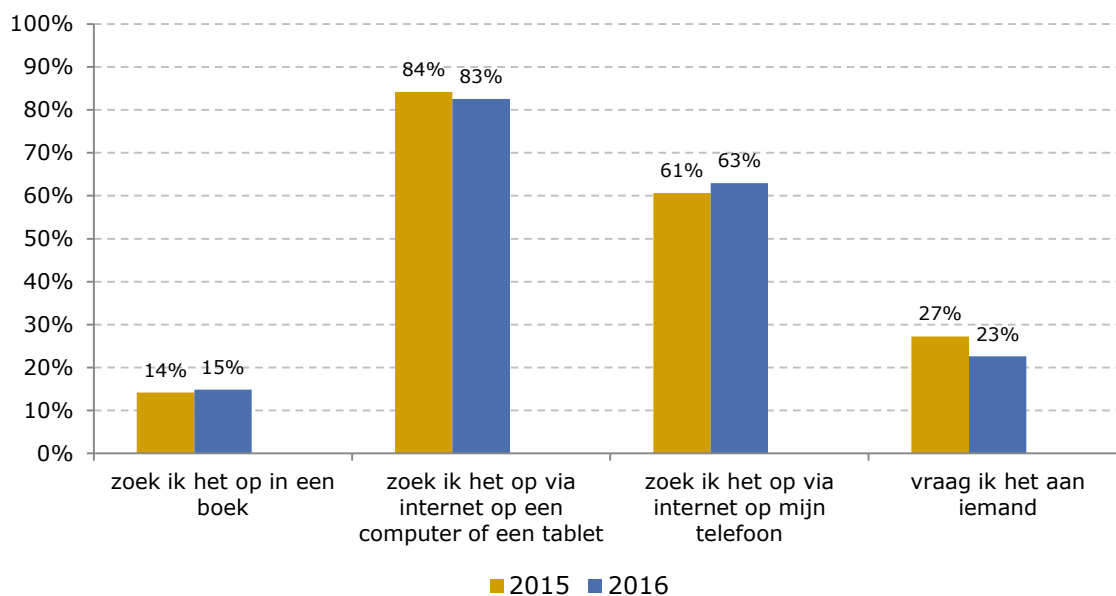
	2015	2016
Leerjaar 1	47%	40%
Leerjaar 2	29%	34%
Leerjaar 3	18%	17%
Leerjaar 4	6%	9%
theoretische leerweg/mavo	43%	44%
basisberoepsgerichte leerweg	16%	17%
kaderberoepsgerichte leerweg	30%	29%
gemengde leerweg	11%	10%
n (totaal)	5270	8552

Als leerlingen van het vmbo informatie moeten zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), zoeken ze dit meestal op internet, via een computer of tablet (83% vaak of altijd in 2016) of via hun smartphone (63%). Een kleine minderheid zoekt het (ook) in een boek (15%) (Grafiek 30). Ruim een derde zoekt informatie nooit in een

¹⁶ Exclusief praktijkonderwijs.

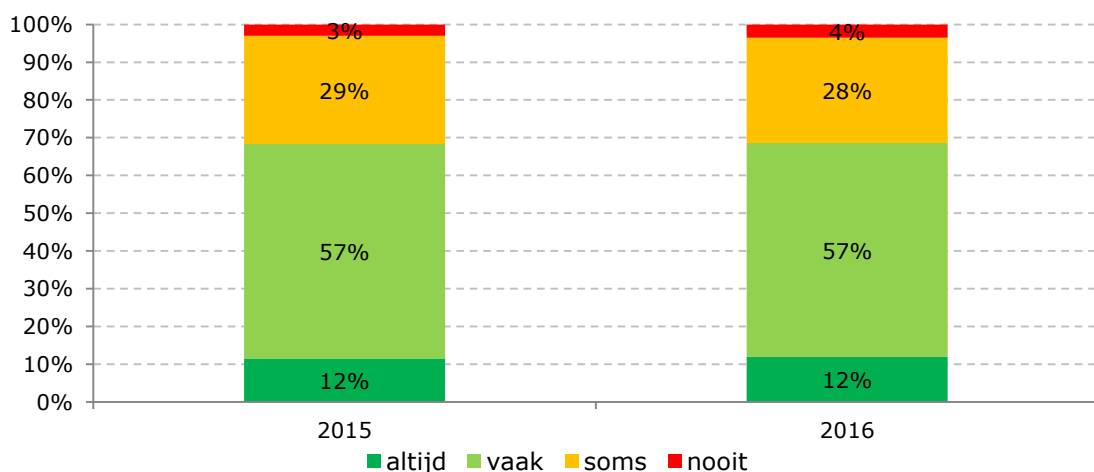
boek (36%), bijna niemand zoekt informatie nooit via een PC of tablet op internet (6%).

Grafiek 30 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...' (% vaak/altijd)

Ruim twee derde van de leerlingen (69%) zegt dat het altijd of vaak lukt om zonder hulp de informatie te vinden die ze zoeken voor een werkstuk, presentatie of opdracht. Hierin is geen ontwikkeling zichtbaar (Grafiek 31).

Grafiek 31 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?'

Als leerlingen vmbo de informatie die ze zoeken niet kunnen vinden, vraagt de grootste groep vaak of altijd aan hun ouders (43%), een andere leerling (27%) of

een docent (20%) waar ze de informatie kunnen vinden. Verschillen tussen 2015 en 2016 zijn er niet (Tabel 12).

Tabel 12 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' (% vaak/altijd)

	2015	2016
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	45%	43%
vraag ik aan een andere leerling waar ik informatie kan vinden	29%	27%
vraag ik aan een docent waar ik informatie kan vinden	21%	20%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	11%	9%
vraag ik aan een deskundige waar ik informatie kan vinden	4%	4%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	3%	3%

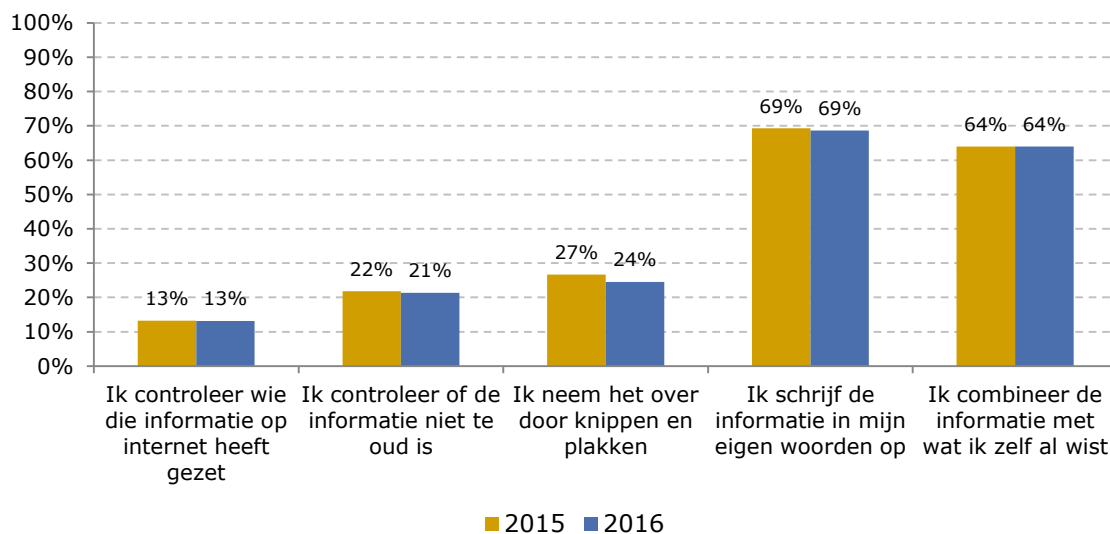
Ook de manier waarop men informatie zoekt voor een werkstuk is de afgelopen twee jaar niet veranderd. Twee derde van de leerlingen gebruikt altijd of vaak meer dan één zoekwoord tegelijk in Google, een derde kijkt nog in andere bronnen als men informatie gevonden heeft (Tabel 13).

Tabel 13 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd)

	2015	2016
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	66%	65%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	34%	34%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	51%	48%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	18%	18%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	42%	40%

Ruim twee derde van de leerlingen schrijft de informatie in eigen woorden op (69%), iets minder dan twee derde (64%) combineert gevonden informatie met wat men zelf al wist. Maar iets meer dan een tiende controleert wie informatie op internet heeft gezet. Verschillen tussen 2015 en 2016 zijn minimaal (Grafiek 32).

Grafiek 32 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd)

Op de vraag 'Als ik mijn werkstuk, presentatie of opdracht bijna af heb controleer ik nog een keer of ik het werk goed gedaan heb' antwoordt drie kwart van de leerlingen dat zij dit altijd of vaak doen (76% in 2015 en 2016).

6 VMBO - verschillen tussen groepen leerlingen

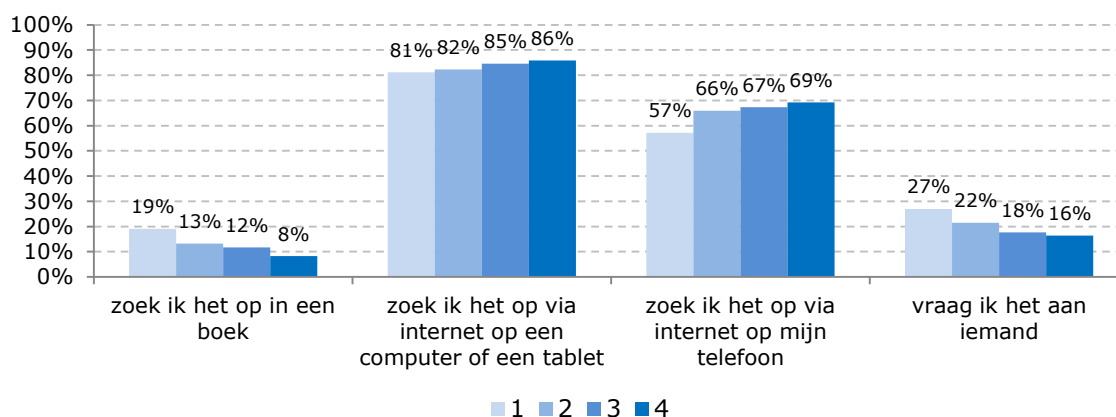
In hogere leerjaren zoeken leerlingen informatie (nog) vaker op internet en (nog) minder vaak in een boek. Het aantal leerlingen dat zegt de informatie die ze zoeken zonder hulp vaak of altijd te kunnen vinden stijgt van twee derde in leerjaar 1 naar drie kwart in leerjaar 4. Lukt het niet, dan vragen leerlingen in hogere leerjaren het minder vaak aan hun ouders en vaker aan andere leerlingen of een docent. Ook zoeken ze op internet vaker met meerdere zoekwoorden en controleren ze iets vaker wie iets op internet heeft gezet.

Meisjes zoeken in meer bronnen dan jongens, vragen iets vaker hun ouders of andere leerlingen waar ze informatie kunnen vinden, schrijven vooraf vaker op wat ze zelf al weten en schrijven de informatie later vaker in eigen woorden op. Jongens controleren iets vaker wie informatie wanneer op internet heeft gezet en zeggen vaker altijd zonder hulp de informatie te kunnen vinden die ze zoeken.

6.1 Leerjaar

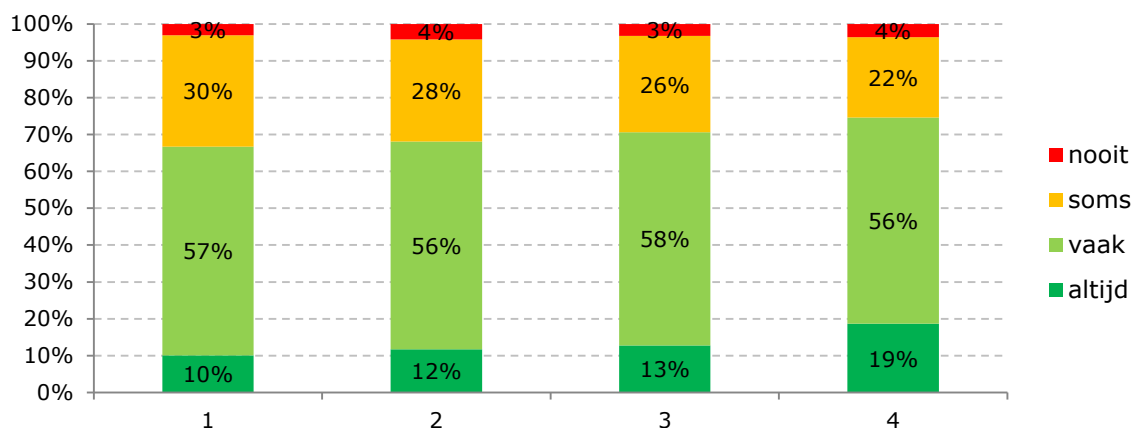
Vergelijken we in de vmbo-data van 2016 verschillende leerjaren, dan zien we dat het percentage leerlingen dat vaak of altijd informatie op internet zoekt via een computer of tablet of met een smartphone in hogere leerjaren toeneemt en het percentage dat informatie opzoekt in een boek afneemt. In leerjaar 4 zoekt slechts 8 procent informatie voor bijvoorbeeld een werkstuk vaak of altijd in een boek en 86 procent met een computer of tablet op internet (Grafiek 33).

Grafiek 33 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...'
naar leerjaar (% vaak/altijd)

In leerjaar 1 zegt twee derde van de leerlingen (67%) dat het altijd of vaak lukt de informatie te vinden die ze zoeken, in leerjaar 4 drie kwart (75%) (Grafiek 34).

Grafiek 34 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?' naar leerjaar

Als leerlingen de informatie die ze zoeken niet kunnen vinden, vragen leerlingen in hogere leerjaren het veel minder vaak aan hun ouders, iets minder vaak aan iemand van de bibliotheek en iets vaker aan andere leerlingen of een docent (Tabel 14).

Tabel 14 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' naar leerjaar (% vaak/altijd)

	5	6	7	8
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	49%	43%	37%	34%
vraag ik aan een andere leerling waar ik informatie kan vinden	24%	27%	30%	30%
vraag ik aan een docent waar ik informatie kan vinden	19%	20%	22%	23%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	12%	8%	7%	5%
vraag ik aan een deskundige waar ik informatie kan vinden	4%	4%	3%	5%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	2%	3%	3%	3%

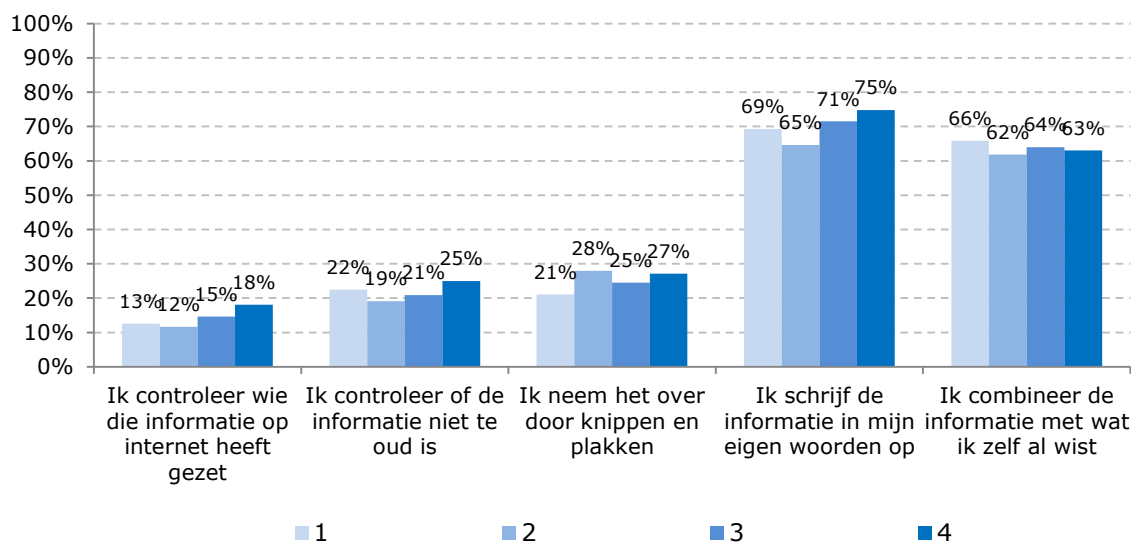
Naast het medium, verschilt ook de manier waarop men informatie zoekt voor een werkstuk per leerjaar. Eerst een lijstje met woorden maken die helpen bij het zoeken, eerst opschrijven wat men zelf al weet en eerst bedenken waar men de informatie kan vinden wordt in hogere leerjaren minder gangbaar, zoeken op internet met meer dan één zoekwoord doet men in hogere leerjaren vaker (Tabel 15).

Tabel 15 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd) – naar leerjaar

	1	2	3	4
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	62%	65%	71%	72%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	35%	32%	33%	34%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	53%	48%	42%	40%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	18%	16%	13%	12%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	44%	38%	37%	35%

Controleren wie iets op internet heeft gezet en informatie in eigen woorden opschrijven wordt in leerjaar 4 duidelijk vaker gedaan dan in lagere leerjaren, al is het verband niet helemaal rechtlijnig (Grafiek 35). Verder zijn de verschillen tussen leerjaren vrij beperkt wat betreft de manier waarop leerlingen informatie 'verwerken'.

Grafiek 35 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd) – naar leerjaar

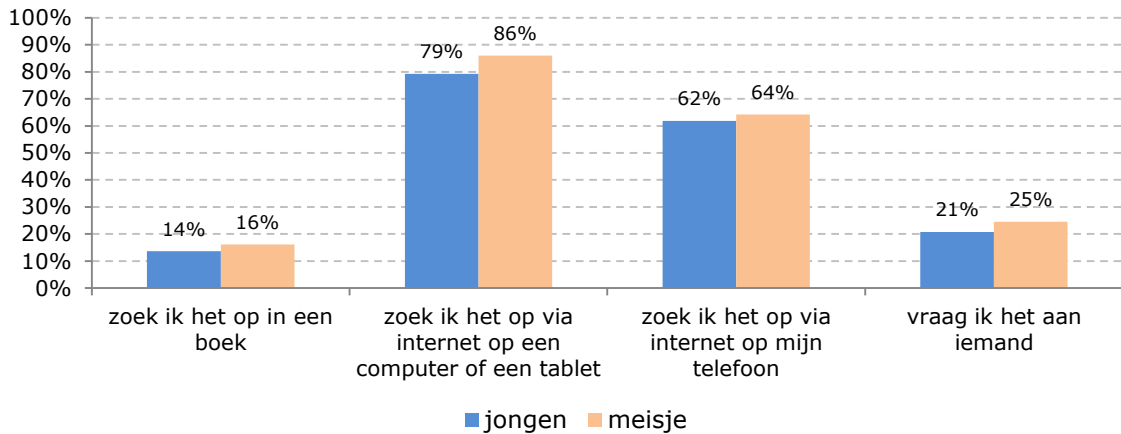

Op de vraag 'Als ik mijn werkstuk, presentatie of opdracht bijna af heb controleer ik nog een keer of ik het werk goed gedaan heb' antwoordt in leerjaar 1 ruim drie kwart dat zij dit altijd of vaak doen (79%), in hogere leerjaren iets minder dan drie kwart (73%-74%).

6.2 Geslacht

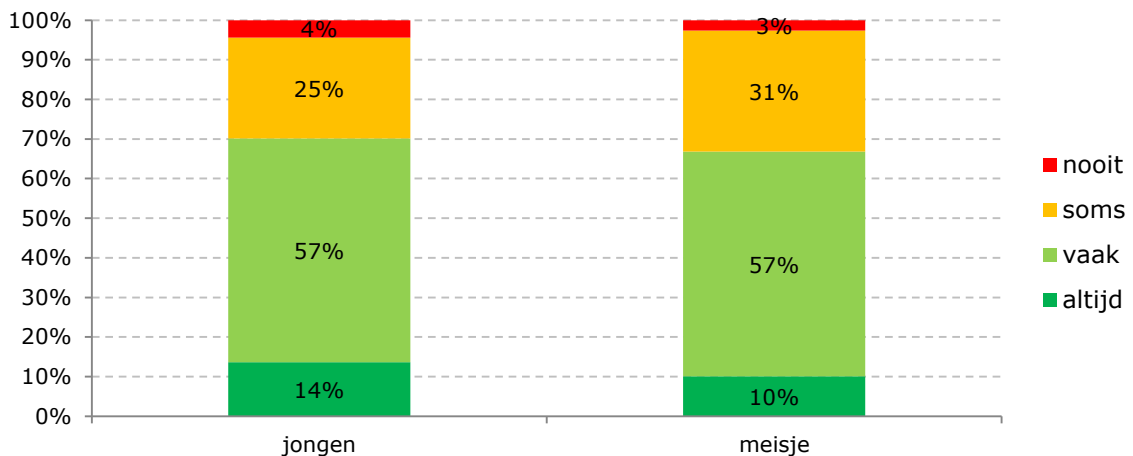
Als leerlingen vmbo informatie moeten zoeken voor bijvoorbeeld een werkstuk, zoeken meisjes in alle bronnen vaker dan jongens (Grafiek 36).

Grafiek 36 'Als ik informatie moet zoeken (bijvoorbeeld voor een werkstuk), dan...' naar geslacht

Hoewel meisjes meer bronnen raadplegen, zeggen meer jongens 'altijd' zonder hulp de informatie te vinden die ze zoeken (Grafiek 37).

Grafiek 37 'Hoe vaak lukt het je om zonder hulp de informatie te vinden die je zoekt?' naar geslacht

Als ze de informatie niet kunnen vinden, vragen meisjes vaker hun ouders en andere leerlingen waar ze de informatie kunnen vinden dan jongens. Jongens vragen het iets vaker aan de docent of aan een deskundige (Tabel 16).

Tabel 16 'Als ik de informatie die ik zoek niet kan vinden, dan...' naar geslacht (% vaak/altijd)

	jongens	meisjes
vraag ik aan mijn ouders waar ik informatie kan vinden	40%	47%
vraag ik aan een andere leerling waar ik informatie kan vinden	24%	30%
vraag ik aan docent waar ik informatie kan vinden	22%	19%
vraag ik aan iemand van de bibliotheek waar ik informatie kan vinden	8%	9%
vraag ik aan een deskundige waar ik informatie kan vinden	5%	3%
zet ik een vraag op Twitter of op een blog	3%	2%

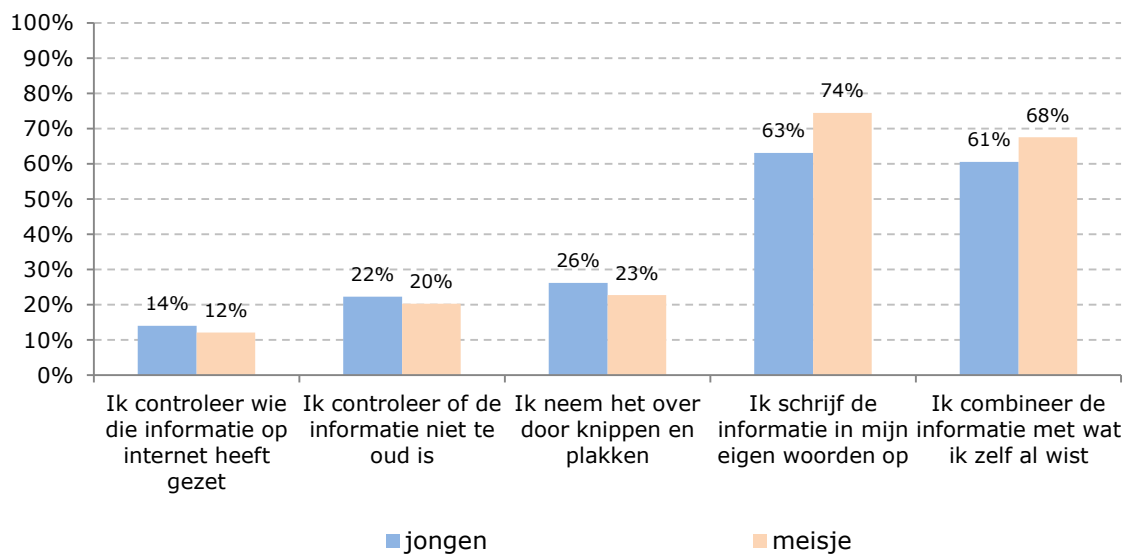
Meisjes schrijven vaker eerst op wat ze zelf al weten, kijken vaker nog in een andere bron als ze informatie hebben gevonden en zoeken op internet ook iets vaker met meerder zoekwoorden dan jongens. Zelf eerst een zoekwoordenlijstje maken en eerst bedenken waar men informatie het best kan zoeken dan jongens en meisjes ongeveer even vaak (Tabel 9).

Tabel 17 'Hoe zoek jij informatie? Geef aan hoe vaak je iets doet' (% vaak/altijd) – naar geslacht

	jongens	meisjes
als ik informatie op het internet zoek (bijvoorbeeld met Google) type ik meer dan één zoekwoord in	64%	67%
als ik informatie heb gevonden (bijvoorbeeld in een boek of op een website), kijk ik ook nog in andere boeken of websites	30%	38%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, schrijf ik eerst op wat ik zelf al weet over het onderwerp	45%	52%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, maak ik een lijstje met woorden die mij helpen bij het zoeken	17%	15%
als ik voor een werkstuk informatie zoek, bedenk ik eerst waar ik die informatie het beste kan vinden	41%	39%

Meisjes geven informatie vaker in hun eigen woorden weer en combineren informatie vaker met wat ze al wisten dan jongens. Jongens zeggen iets vaker te controleren wie de informatie op internet heeft gezet en wanneer (Grafiek 38).

Grafiek 38 'Wat doe je met de informatie die je hebt gevonden voor je werkstuk, presentatie of opdracht' (% vaak/altijd) – naar geslacht

Meer meisjes zeggen als ze bijna klaar zijn met hun werkstuk, presentatie of opdracht hun werk nog even te controleren (82% vaak of altijd) dan jongens (69%).

7 VMBO - verbanden

Het aantal vmbo-docenten van scholen met een leerlijn informatievaardigheden of een mediaplan is in de Monitor vrij beperkt. De samenhang met de activiteiten van de docenten is daarom niet goed te bepalen. Wel lijken op scholen met een specifieke verantwoordelijke informatievaardigheden (andere) docenten iets minder vaak aandacht aan het onderwerp te besteden, maar vaker in het kader van een project.

Op scholen met een mediaplan zoeken leerlingen minder vaak informatie op internet met hun smartphone en vaker op een computer of tablet dan op scholen zonder mediaplan. Ook zoeken leerlingen op internet dan vaker met meerdere zoekwoorden. Tussen leerlingen van scholen met en zonder een specifieke verantwoordelijke informatievaardigheden komen weinig verschillen naar voren.

7.1 Verantwoordelijke informatievaardigheden en activiteiten medewerkers openbare bibliotheek – verband met activiteiten leerkrachten

Voor 448 docenten vmbo in de meting over 2016 konden de antwoorden worden gekoppeld aan de antwoorden van de leesconsulent. Bij slechts een klein deel van de docenten hanteert de school een leerlijn informatievaardigheden (13%, n=52) of kent de school een mediaplan (6%, n=25). Er kan daarom voor de activiteiten van docenten geen goede vergelijking worden gemaakt tussen scholen met en scholen zonder leerlijn of mediaplan. In elk geval komen er geen duidelijke verschillen naar voren in frequentie van aandacht van de leerkrachten voor informatievaardigheden.

Bij een derde van de leerkrachten is er op de school een specifieke verantwoordelijke voor informatievaardigheden (35%, n=153). Op deze scholen besteden docenten iets *minder* vaak expliciet aandacht aan informatievaardigheden (55% minstens maandelijks) dan op scholen zonder specifieke verantwoordelijke (65%). Anderzijds besteden leerkrachten op scholen met een specifieke verantwoordelijke informatievaardigheden, wel vaker aandacht aan de kwaliteit van gevonden informatie, als informatievaardigheden aan de orde komen, en komen de vaardigheden vaker in een project aan bod. Wellicht stellen juist scholen waar (tot nu toe) weinig aan informatievaardigheden wordt gedaan eerder een specifieke verantwoordelijke daarvoor aan, of wordt een deel van de activiteiten dan door de verantwoordelijke overgenomen van de (overige) docenten.

Als medewerkers van de openbare bibliotheek activiteiten informatievaardigheden met docenten uitvoeren, besteden docenten vaker expliciet aandacht aan het onderwerp (68% ten minste maandelijks) dan wanneer de medewerkers van de openbare bibliotheek dat niet doen (56%).

7.2 Mediaplan, verantwoordelijke informatievaardigheden en activiteiten mediathecarissen en medewerkers openbare bibliotheek – verband met antwoorden leerlingen

Voor 6702 leerlingen vmbo in de meting van 2016 konden de antwoorden worden gekoppeld aan de antwoorden van de bibliotheekmedewerker/leesconsulent. Om een zuivere analyse te kunnen maken, kijken we hier alleen naar leerlingen uit groep 1. Het gaat dan om 2688 leerlingen.

Er is geen duidelijk verband tussen de antwoorden van de leerlingen - bijvoorbeeld op de vraag hoe vaak het lukt zonder hulp de informatie te vinden die men zoekt - en de vraag of de school wel of geen leerlijn informatievaardigheden heeft. Daarbij speelt mee dat de groep leerlingen bij wie de school een leerlijn heeft vrij klein is (7%, n=188). Tussen leerlingen van scholen met (14%, n=362) en zonder mediaplan zijn wel een paar verschillen: op scholen met een mediaplan zoeken leerlingen minder vaak informatie op internet met hun smartphone (48% tegen 60% vaak/altijd) en vaker op internet op een computer of tablet (87% tegen 80%). Ook zoeken leerlingen op internet vaker met meerdere zoekwoorden (69% tegen 62%) en controleren ze hun werk vaker nog een keer als hun werkstuk, presentatie of opdracht bijna af is (82% tegen 78%). Tussen leerlingen van scholen met (36%, n=946) en zonder een specifieke verantwoordelijke informatievaardigheden komen weinig verschillen naar voren.

Ook op scholen waar de mediathecarissen of medewerkers van de openbare bibliotheek activiteiten informatievaardigheden met leerlingen uitvoeren, zoeken leerlingen vaker met meerdere zoekwoorden dan op andere scholen.¹⁷

¹⁷ Voor het vmbo kan geen koppeling worden gemaakt tussen leerkrachten en leerlingen.